

Hikmet Yurdu, Yıl: 12 C: 12 Sayı: 24 Temmuz – Aralık, 2019/2, ss. 215 - 247

Kur'ân'da Kevn (كون) Kelimesi Ve Semantik Tahlili

Semantic Analysis And Concept Of كون (Kevn) İn The Qur'an

Ramazan Barman

İnönü Üniversitesi Doktora Öğrencisi

ramazanbarman@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5835-881X

ATIF: Barman, Ramazan, "Kur'ân'da Kevn (كون) Kavramı ve Semantik Tahlili", Hikmet Yurdu, Yıl: 12 C: 12 Sayı: 24 Temmuz – Aralık, 2019/2, ss. 215 - 247

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 11 Nisan/April 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 12 Nisan/April 2019

Yayın Tarihi / Published: 01 Temmuz/July 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Aralık /July-December

YIL/ Year: 12 Cilt / Volume: 12 Sayı / Issue: 24 Sez / Pub Date: Temmuz-Aralık, 2019/2 **Sayfa / Pages:** 215 - 247

İntihal / Plagiarism: Bu makale, TURNİTİN intihal programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Öz: Bu makalede Kur'ân'da yaratma anlamındaki كان (Kâne)'nin kullanımı ve کان'den türetilen كون (kevn), (تكوين) tekvîn kavramları ele alınmakta, semantik anlam alanı incelenmektedir. *Kevn*, *tekvîn* kavramları genel olarak "var oluşu ve yaratılışı" ifade etmektedir. Bu araştırmanın diğer bir amacı Kur'ân'ın kelime, kavramlarının semantik incelemeleriyle tefsir bilimi ile İslâmî fikir ve düşüncenin gelişmesine katkı sağlamaktır. Bu çalışmada tefsir ve kelimeler alanlarındaki yazınlardan faydalanılmıştır. Bu çalışmada كان (Kâne), كون (kevn) ve تكوين (tekvîn) kelimelerinin semantik analizi ile kavramsallaşma süreci üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kâne, Kevn, Tekvîn, Yaratılış

Abstract: In this article, the use of (كان) Kâne in terms of creation in the Qur'an and the concepts of كون (kevn) and تكوين (tekvîn) derived from Kâne are discussed and the semantic domain is examined. Kevn, the concept of tekvîn generally refers to existence and creation. Another purpose of this research is to contribute to the semantic studies of Quranic words and concepts. In this way, it is to contribute to the development of Islâmîc ideas and ideas through the study of concepts and interpretations. In this study, the texts in the fields of tafsir and kelim were used. In this study, semantic analysis of كان (Kâne), كون (kevn) and تكوين (tekvîn) words and conceptualization process are emphasized.

Key Words: Kâne, Kevn, Tekvîn, Creation.

Giriş

Genel kabule göre dilin kökeni Hz. Âdem'e tüm isimlerin öğretilmesi esasına dayansa da gelişmesi, farklılaşması toplumsal akıl tarafından inşa edilmekte ve kültürel gelişmelere göre değişime uğramaktadır.

Dilin gelişmesi, kelimelerin taşıdıkları kök anlamlarında değişim yaşanması, yeni anlamlar kazanması, kelimelerin terimleşmesi, kavramların üretilmesi, anlamın zenginleşmesi, o dili kullanan toplumun tarihi boyunca bilim, sanat, kültür ve bilgi sistemine bağlı olarak gelişip, değişebilmektedir.

Dil, canlı bir organizma olarak toplum hayatında iletişim aracı olarak varlığını sürdürürken tarihteki sosyal, kültürel evrilmelerle, bilimsel gelişmelerle, zihniyet kırılmalarına ve kelimelerin anlamlarında daralma/genişleme olabilmektedir. Bu kültürel gelişim ortamları olan havzalarda kelimelerin taşıdığı anlamlar da bir takım değişimler yaşanabilmektedir. Bu değişimlerle kelimelerin taşıdığı ve kullanıldığı lafızda anlam değişikliği meydana gelebilmektedir. Kelimeler, bir sistemi, bir düşünceyi, bir olguyu veya bir bilim dalına konu olabileceği gibi ıstılahî anlam kazanarak da terimleşebilmektedir. Bilimsel devrimler de kültür hayatına etki ederek kelimelerin anlam değişikliğine uğramalarına yol açmaktadır. Nüzûl dönemindeki ilmi verilerle mahiyeti, yapısı anlaşılabilen kelime ve kavramlar, bilimsel gelişmelerin verileriyle daha iyi anlaşılır hale gelebilmektedir. Kültür ve zihniyet değişimleriyle kelimelerin taşıdığı kök anlamlarına ilaveten yeniden anlam zenginleşmesiyle dilde anlam genişlemelerine sebep olduğu görülebilmektedir.

Kur'ân, *kevnî* (varlık) ayetlere dikkat çekerek evren üzerinde farklı düşünme modelleriyle (görsel ve zihni olarak taakkul, tedebbür, tefekkür, tezekkür) düşünmeye davet etmektedir. Müslüman bilim adamları Kur'ân'ın nüzûl sonrası çağlarda Kur'ân üzerine birçok çalışmalar yapmışlardır. İslâm düşüncesini geliştirmek için kavram ve terimler üretilen kelimelerin lügat anlamlarının yanında ıstılahi anlamlar da geliştirmişlerdir. Araştırmamızın konusu olan kevn kelimesi, inanç ve akide konusunda önemli işlev üstlenmiş yaratılışı ifade eden sonradan tekvîn şeklinde oluşturulmuş geniş bir kavramdır.

Kelimelerin uğradığı anlam değişikliklerinin tespit edilmesi etimolojik ve semantik çalışmaları gerekli kılmaktadır. Kur'ân kelimeleri ve kavramları, nüzûl dönemi anlamı ile nüzûl sonrası kazandığı anlamlar semantik çalışmalarla elde edilebilmektedir.¹

Yüce Allah, Hz. Âdem'e yaratılış değerlerine uygun, varlıklara verdiği isimleri, isimlendirilen varlıkları, varlıklar hakkındaki bilgileri, varlıklarla bilgilerin bağı, harfleri, kelimeleri, lafızları, manaları ve cümleleri öğretmiştir.² Bu ayette tüm isimlerin öğretilmesine Yüce Allah'ın el-esmaü'l-hüsna'yı da eklemek mümkündür.

İnsan, Kur'ân'da konuşan bir varlık olarak tanımlanmıştır.³ Anlama ve anlaşma aracı olan dil, insanların ilahi vahye muhatap olmasını da mümkün hale getirmektedir.⁴ Kur'ân'da Yüce Allah "biz, peygamberleri, Allah'ın (vahiyle gönderilen ilahi hakikatleri) onlara açıklasın diye kendi kavminin diliyle gönderdik"⁵ şeklinde haber vermektedir. Ayrıca Kur'ân, kendisini "arapça, arabi bir Kur'ân,"⁶ "arabî bir hüküm"⁷ "arabî bir lisan"⁸ "açık arapça bir dil, söylem"⁹ olarak tanıtmaktadır. Kur'ân ilahi kaynaklı olduğu için ilahi boyutları olduğu gibi insan/beşer diliyle ifade edilmesi sebebiyle de beşerî boyutu da bulunmaktadır. Kelâmullah'ın ilâhî boyutu anlam, beşerî boyutu ise anlamın ifade edildiği dildir. Vahiy, Hz. Musa'ya İbranice, Hz. İsa'ya Aramice, Hz. Muhammed'e Arapça nazil olmuştur.¹⁰ Yüce Allah, insanla iletişim aracı olarak peygamberlerin gönderildiği toplumun dilini kullanmış, insanların konuşmakta oldukları, iletişim aracı olarak kullandıkları dili seçmiştir.

¹ Kur'ân'ı doğru anlamada semantik metodun önemi hakkında bkz. Soysaldı, Mehmet, "Kur'ân'ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi," Kur'ân ve Dil: Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu (17-18 Mayıs 2001), Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Van, 2002, s. 31.

² Bakara, 2/31,

³ Zariyat, 51/23.

⁴ Aslan, İbrahim, *Aklın ve Dilin Sınırlarında Kur'ân*, Ankara Okulu Yay. Ankara, 2016, s. 212.

⁵ İbrahim, 14/4.

⁶ Yusuf, 12/2; Taha, 20/113.

⁷ Ra'd, 13/37.

⁸ Ahkaf, 46/12; Nahl, 16/103.

⁹ Şuara, 26/195.

¹⁰ Hasan, Cafer Hadi, "İbranice" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2000, XXI/366; Dinçol, Ali M. "Aramice" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1991, III/267.

Yüce Allah, peygamberlerin gönderildiği toplumun/kavmin kullandığı dil ile insanlara hitap etmiştir.¹¹

Arapça dili ile nazil olan son ilahi çağrı olan Kur'ân'ı anlama çabası, Kur'ân'ın nüzûlüyle başlayıp ve hala devam eden bir süreçtir. Kur'ân'ın doğru anlaşılması, Kur'ân'daki kelimelerin anlamlarındaki anlam zenginleşmesi ya da anlam zayıflamasının tespit edilmesine bağlıdır. Kur'ân, insanları doğru yola sevk etmeyi, ibret almalarını sağlamak için somut *kevnî* ayetlere bakmayı, düşünmeyi, tefekkür etmeyi, anlam üretmeyi Allah'ın gücünü, kudretine şahit olmayı, Allah'ın mutlak, tek bir yaratıcı olarak görülmesini talep etmektedir. Kur'an, insana evreni ve dünyayı bir manevra alanı olarak sunmuştur. Yüce Allah, evren ve içindekilerin nasıl oluşunu insanın akli/zihni çabasına bırakmış, niçin oluşunu ise kendisi vahiylerle insanlara açıklamıştır.¹²

Eski ahit'in yaratılışı ifade eden kozmolojik bilgileri mitolojik ve efsanevidir. Oysaki Kur'ân'ın kozmolojiyi ele alan ayetleri birer gerçeklik/hak/hakikat olarak vahiyle insana bildirilmiştir.¹³

Kur'ân'ın, murad-ı ilahinin muktezasınca anlaşılıp yorumlanmasında semantik çalışmaların katkısı önemli yer tutmaktadır. Kur'ân'da yaratılışa dair birçok kavram bulunmaktadır. İnsana ait bilgiler kavramlarla nasıl anlatılıyorsa varlıklar da kevn/kevnî-yat/kâinat kavramı ile ifade edilmektedir. Kur'an'da Yüce Allah'a izafeten yaratılışı ifade eden Haleqa, (خلق) Fatara (فطر), Bedii (بدیع), Enşee (انشاء), Ceale (جعل), Sena (صنع), Bariu (بارئ), Savvere (صور), Sevva (سوي), Kada (قضى), Kaddere (قدر), kelimeleri fiil isim ve sıfat olarak kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de çalışmamızın konusu olan kevn kelimesidir.

Kur'ân'ın nüzûl sonrasında müslüman bilim adamlarının yaptığı teolojik çalışmalarla terimleşen *tekvîn* kelimesi, Yüce Allah'ın subûti sıfatlarının sekizincisi olarak sıralanmıştır.

İslâm teolojisinin oluşmasında kullanılan birçok kelime ve kavram Kur'ân'ın nüzûlünden sonra terim anlamı kazanmıştır. Bu zaman dönemi özellikle hicri 2. ve 3. asırları kapsayan tedvin asırlarıdır. İslâmî bilimlerin çoğu ilk yazılı ürünlerini tedvin asırları

¹¹ İbrahim, 14/4; Şuara, 26/195.

¹² Âl-i İmran, 3/190; Yâsîn, 36/36, 40; Tâhâ, 20/50; Rûm, 30/30.

¹³ Bultman, Rudolf, "Yeni Ahit ve Mitoloji, Yeni Ahit'in Mesajındaki Mitolojik Unsurlar ve Onların Yeniden Yorumlanması Problemi", trc. Cengiz, Batuk, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Samsun, 2006, c. 6, sy. 4, s. 317.

denilen bu dönemde vermişlerdir. İslâmî ilimlerin usulleri ve ıstılahları tedvin asrında oluştuğunu söylemek mümkündür.¹⁴

“*Kevn, tekvîn*” (كَوْن , تَكْوِين) kelimeleri Kur'ân'ın yorumlanması sürecinde üretilmiş ve Kur'ân'ın nüzûl sonrası dönemlerinde de terimleşmiştir. Nüzul sonrası üretilen bir kavram olması nedeniyle de İslâm inanç sisteminde evreni ve insanın yaratılışını ifade eden, Allah'ın kudretini, azametini gösteren, yaratma eylemini anlatan bir sıfatı tesmiye eden *tekvîn* kelimesinin anlam tahlilini ve semantik analizini yapmak önem arz etmektedir. Çünkü Kur'ân'ın verdiği bilgiler tefsir, bilim ve düşünce sistemine aktarılması, kavramlar üzerinde yapılan çalışmalarla elde edilmektedir.

Kur'ân'da yaratılış ile ilgili geniş bir semantik alan bulunmaktadır. Bu alanın başında kevn, tekvîn kavramı gelmektedir. Tekvîn kelimesi yaratmak anlamında Kur'ân'da “kün” (ol) emir formu ile yer almaktadır. Tekvîn kelimesi İslâm düşünürlerinin Yüce Allah'ın varlığı yaratma sıfatına ad olarak oluşturdukları bir sıfattır. Kutsal metinlerin, dini nasların anlaşılması, yorumlanması diğer düşünür ve filozofların düşüncelerinin, fikirlerinin yorumlanmasından daha önemlidir. İnsanlığa son ilahi çağrı olan Kur'ân'daki ayetlerin, kelime ve kavramların ifade ettiği mesajların İslâm düşünce sistemi içindeki seyri- nin incelenmesi İslâmî düşüncenin gelişimini de göstermektedir. Kur'ân okunduğunda yüce Allah, kendisini mutlak yaratıcı olarak tanıtmaktadır.¹⁵ Yaratma Kur'ân'ın temel konularından birisidir. Kur'ân, varlık âlemine konu olan bütün canlı, cansız varlıkları ve olayların hepsini Allah tarafından yaratıldığını vurgulamaktadır. Bu varlıkların birer eğlence, dekor unsuru olmadığı da ayrıca belirtilmiştir.¹⁶ “*Diriltip hayat veren, (eceli gelince) öldüren O'dur. Allah, bir şeye karar verirse Ol der, o da oluverir.*”¹⁷ Başka bir ayette ise “*O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece “ol” der, o da hemen oluverir*”¹⁸ buyurulmaktadır. Yüce Allah tekvîn fiili ile varlığı yaratmaktadır. Kur'ân'da yaratma ile ilgili Haleqa (خَلَق), Bariu (بَارِئ), Ceale (جَعَل), Zerea (زَرَا), Bedee (اَبَدِع بَدِيع), Enşee (اَنْشَا), Kâne, kün (كُن كَان) kavramları kullanılmaktadır.

Kur'ân, vahyedildiği çağın, nazil olduğu bölgenin dil ve kültürünü dikkate almasına rağmen mesajı, maksadı, gayesi evrensel olup çağlar üstü ve sonraki çağlara da hitap etmektedir. Semantik analiz çerçevesinde Kur'ân'daki kelime ve kavramların taşıdıkları anlamları, nüzul öncesi cahiliye dönemindeki anlamı, nüzûl dönemi anlamı ve nüzûl

¹⁴ İslamoğlu, Mustafa, *Kur'ân'a Göre Esmâ-i Hüsnâ*, Düşün Yay. İstanbul, 2013, c.3, s. 1717.

¹⁵ Al-i İmran, 3/47, 49, 59; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82.

¹⁶ Al-i İmran, 3/191; Sad, 38/27; Enbiya, 21/16.

¹⁷ Mü'min, 40/68.

¹⁸ Bakara, 2/117.

sonrası kazandıkları anlamlar şeklinde 3'e ayırmak mümkündür.

Bu çalışmada *Kevn* kavramı özellikle nüzûl sonrası dönemlerdeki anlam alanı ve çerçevesi üzerinde durulacaktır. Kur'ân'daki anlam alanı ile gelişen İslâm düşüncesindeki anlam genişlemesinin seyri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Semantik, dilbilimsel anlam inceleme bilimidir. Semantik bilim, etimolojik çalışmaları da içermektedir. Dil çalışmaları teorik olup kelimenin lügat anlamlarındaki etimolojisi olan kök ve kökenden asıl anlamı belirleyip sonraki dönemlerde kazandığı başka anlamları tespit etmeye dayanmaktadır. Semantik analiz, dilin durağan olmayan, canlı, yaşayan yönü ile kelimelerin tarihsel yolculuklarında değişik coğrafyaların düşünce ve kültür havzalarında kazandığı anlam haritasını betimleyerek karşılaştırma yapma, çözümleme, analiz, sentez yöntemleri kullanılarak sonradan kazandığı anlam genişlemesi veya anlam daralmalarını belirlemeyi kapsamaktadır.¹⁹ Bu çalışmada eş süremlî ve art süremlî semantik tahlil yöntemi ile "*kevn*" kelimesinin sonradan kazandığı anlamları tespit edilmeye çalışılmaktadır.²⁰ Kelimeler yalnız başına değil bir sistem ya da sistemler içinde değer ve anlam kazanmakta ya da anlam değişikliğine uğramaktadır. Kök mana, esas belirleyici anlam olup farklı bilim disiplinlerinde kazandığı anlam ise izafi anlam olmaktadır.²¹ Dil, kültürün aynası konumundadır. Dil, düşünce yapısının ve medeniyetin özlü bir ifadesidir. Dilin sözcükleri, odak kavramları ve bunların tarih içerisinde anlam değişimleri dilin canlı yapısı üzerinde fikir vermektedir.²²

Kelimenin kök anlamları için klasik Arapça sözlüklere müracaat edilmiştir. Kök anlamı belirlendikten sonra tarihin kırılma noktalarında ve bilimsel zihniyet değişimlerinde farklı bilim dallarındaki anlam değişimleri incelenmiştir.

Kevn kelimesinin bilimsel tefsir ekolündeki anlamı ile kelâm ve felsefe okullarındaki anlamları farklıdır. Bu çalışmada *kevn* kelimesinin değişen ve genişleyen anlam alanı üzerinde durulmaktadır.

¹⁹ Gezgin, Ali Galip, *Tefsirde Semantik Metod*, Rağbet Yay. İstanbul, 2015, s. 55, 58, 394, 446, 447. Ayrıca bkz. Soysaldı, Mehmet, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, İzmir, 1997.

²⁰ Kasapoğlu, Abdurrahman, "Kur'ân'ı Anlamada Semantik Yöntem", Hikmet Yurdu, (Yıl: 6, c: 6, Sayı: 11, Ocak – Haziran 2013/1), Malatya, 2013, s. 108, 114.

²¹ İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş, Kevser Yay. Ankara, trz. s. 21. Ayrıca bkz. Soysaldı, Mehmet, "Toshihiko İzutsu ve Semantik Anlayışı", *Journal Of Islamic Research*, İslami Araştırmalar, Ankara, 2005, c. 18, sy. 1, s. 61-75.

²² Yılmaz, Hasan, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'ân'a Uygulanması*, Kurav Yay. İstanbul, 2007, s. 131. Ayrıca bkz. Soysaldı, Mehmet, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, İzmir, 1997.

1. KEVN (كَوْن) KELİMESİNİN SEMANTİK ANALİZİ

1. 1. Kevn Kelimesinin Lüğat Anlamı

“Kevn” (كَوْن) kelimesi k-v-n kökünden türetilmiştir. الكون (el-Kevnü), var olan şey, ihdas olmuş, varlık âlemine konu olan şeyleri gösterip,²³ yaratılan her nesneyi ifade etmektedir.²⁴ Kevvene fiili, tef'il babından masdar olup “oluşturdu” anlamındadır.²⁵

Arapça'da her fiilin delalet ettiği, ifade ettiği bir zaman vardır. Mazi fiil çekim/kip açısından anlamı ifade ettiği zaman dilimi geçmiş zamandır. Muzari fiil ise şimdiki ve geniş zamanı ifade eden anlam vermektedir. Emir fiili ise şimdi ve gelecek zamanı içine alan anlamlar ifade etmektedir. Fakat aynı fiiller gramer açısından incelendiğinde, başka bir ifade ile cümlenin bir unsuru olarak ele alındıklarında zamansal delaletleri değişkenlik göstermektedir. Geçmiş fiil bazen geçmiş zaman dışında, başka zamanların anlamını da ifade edebilmektedir.²⁶ Kâne fiili ile bir şeyin niteliği anlatılırken bu özelliğinin söz konusu varlığın ayrılmaz bir parçası ve her zaman mevcut olduğu anlamını taşımaktadır.²⁷

Kâne (كَانَ) fiili bazen, kesintiye uğramadan devam edegelen, bir süreklilik anlamı ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile كَان fiili bazen bir karine vasıtasıyla “olduğu hal üzere kaldı,” “o hal, durum üzere devam etti,” “kesintisiz bir şekilde ve belirli bir zamana bağlı kalmaksızın devam edecek” anlamlarında da kullanılabilir. Kâne (كَانَ) fiili, çoğu kez (لَمْ يَزَلْ) ile eşanlamlı olup sürekliliği ifade eden bir anlam taşımaktadır.²⁸

Kalıcı ve sürekliliğe delalet eden كَان fiilinin bu anlamı, sürekli, hala (لَمْ يَزَلْ) anlamında olup ayetlerde çoğu kez Cenab-ı Hakka ait sıfatları “ezeli ve ebedi” bir mana ifade ederken görülmektedir. Bu ayetlerdeki كَان “ezeli ve ebedi” anlamı taşımaktadır.²⁹ Bu âyetlerde Allah'ın alîm, rakîb, hakîm, muhît sıfatları Allah'ın varlığı ile ezeli ve sürekli-dir. إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبٌ “Şüphesiz Allah, üzerinizde daimi bir gözetleyicidir.”³⁰ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا “Allah hakkıyla/hakikatıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.”³¹

²³ İbni Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Darus-Sadr, Beyrut, trz. XIII/364; Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakup, *Kamusu'l-Muhit*, thk, M. Naim Urkusî, Beyrut, 2005, s.1228.

²⁴ Uludağ, Süleyman, “Kevn” mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2002, XXV/343.

²⁵ Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Fiiller*, Tekin Kitabevi, Konya, 1984, s. 12.

²⁶ Uzunoğlu, M. Vecih, “Arap Dilinde KÂNE (كَانَ) Fiili ve Kur'ân'da Kullanımı”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 2015, sy. 41, s. 84.

²⁷ İsfâhanî, Hüseyin b.Muhammed er-Rağîb, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, (Müfredat Kur'ân Kavramları Sözlüğü), trc. Abdalbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Yarn Yay. İstanbul, 2015, s. 882.

²⁸İbni Manzûr, *Lisânu'l- Arab*, XIII/366; İsfâhanî, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân* s. 882; Zemahşeri, Ebul Kasım Mahmud Ömer, *el-Keşşaf 'an Ğavamidi Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavi'l fi Vucuhi't-Te'vil*, Mektebetü'l Ubeykan, Riyad,1998, I/608, 609.

²⁹ İsfâhanî, er-Râğîb *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, s. 882.

³⁰ Nisa, 4/1.

³¹ Nisa, 4/17.

وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا “Allah her şeyi (ilmiyle, kudretiyle çepçevre her şeyi kuşatmıştır.”³²
وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُّحِيطًا “Allah, onların yaptıklarını (ilmiyle) kuşatmıştır.”³³

Bu ve benzeri ayetlerde anlamın sadece geçmiş zamanı ifade etmesi mümkün değildir. Yani Yüce Allah’ın geçmiş zamanda mağfiret, rahmet, semi, basar, ilim, hikmet, kudret, izzet, kuvvet sıfatlarla muttasıf olduğu, ama şimdiki veya gelecek zamanda muttasıf olmayacağı şeklinde bir anlam içermesi doğru olamaz. Zira zaman yaratılmış varlıklar için söz konusudur. Yüce Allah mekândan münezzehtir gibi zamandan da münezzehtir. Yüce Allah mekânı, varlığı yarattığı gibi zamanı da yaratmaktadır.

Geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman tüm mahlûkat için geçerlidir. Allah için zamanın kuşatıcılığı söz konusu olamaz. Yüce Allah zamanın yaratıcısıdır. Allah zamanı kuşatmıştır. Allah Teâlâ, kendi zat-ı sıfatlarını كَانَ ile birlikte kullandığında aslında, mahlûkatı yaratmadan önce de bu vasıflarla muttasıf olduğunu haber vermektedir. Bu sıfatlar ezelde, hiç bir şey yok iken Allah’ın zatı ile birlikte vardı. Allah ezeli olan ebedidir. Bu nedenle geçmiş zamana delalet eden Kâne’nin, ezel ve ebed ifade eden vasıfları sadece geçmiş zamana hasredilmesi mümkün değildir.³⁴ Kâne, zât-ı ilâhiye nisbet edildiğinde ezeliyyet ifade eder.³⁵ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا “Allah hakkıyla bilendir, (bilen idi, değil), hüküm ve hikmet sahibidir”³⁶ ayetindeki alim, hakim sıfatları Allah’ın ezeli ve ebedi oluşunu belirtmektedir.

1.2. Kevn (كون) Kelimesinin Kur’ân’daki Anlamı

Kur’ân’da tabiat ve kâinatla ilgili ayetlerin sayısı hayli fazladır. *Kevni* ayetler olarak değerlendirilen bu çeşit ayetlerin sayısı 750 kadar olup Kur’ân’ın 1/6 kadar yekünü oluşturmaktadır.³⁷ Varlıkların yaratılışı iki kelimedenden müteşekkil Allah’ın كن “ol” emri ile oluvermiştir. Kâinat, Yüce Allah’ın كن emri ilahisi ile var edilip yaratılmıştır. Olmak, meydana gelmek anlamındaki كون (kevn), كيان (kiyan) kökünden türemiş olup *tekvîn* (تكوين); oldurmak, oluşturmak, meydana getirmek, ma’dum’dan (yokluk) mevcut hale getirmek, yoktan örneği olmaksızın yaratmak demektir. Kur’ân-ı Kerîm’de kevn kelimesi tef’îl formunda *tekvîn* şeklinde bir fiil olarak geçmemektedir. Allah’ın yaratıcı oluşunu ifade eden *tekvîn* sıfatı mükevvenata taalluk edince tahliq (yaratma), rızka taalluk edince

³² Nisa, 4/126.

³³ Nisa, 4/108.

³⁴ Fîrûzâbâdî, Muhammed b.Yakup, *Kamusu’l Muhit*, thk, Muhammed Naim Urkusi, Beyrut, 2005, 1228.

³⁵ Fîrûzâbâdî, Muhammed, b.Yakûp, *Besairu Zevi’t-Temyiz fi Letai’fi Kitabu’l-Aziz*, thk, Muhammed Ali el-Buhari, İhya-i Turasil İslâmi, Kâhire, 1996, IV/394.

³⁶ Nisa, 4/1, 17, 24.

³⁷ Güngör, Mevlüt, “Kur’ân ve Kâinat Kitabı”, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, İstanbul, 2006, sy,16, s.122; Abdulkaki, Muhammed, Fuad, *Mu’cemu’l-Müfehres li-Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, s. 622.

terzik تَرْزِيق (rızklandırma) hayata taalluk edince ihya اِحْيَا (hayat verme), ölüme taalluk edince imate اِمَاتَة (öldürme) şeklinde yaratmayı ifade etmektedir.³⁸

Kevn (Tekvîn) zat-ı ilahiye nisbet edilince *mevcuttur* manasında olup ezellik (ezeliyyet, öncesizlik) ifade eder.³⁹ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا “Allah hakkıyla (ezelden) alîm ve hakîmdir.”⁴⁰ (Bilen idi değil). إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا “Şüphesiz ki, Allah her şeyi bilen ve her olup bitenden haberdardır.”⁴² إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا “Allah her şeyi bilicidir.”⁴³ Bu ayetlerde كَان zat-ı ilahinin ezelden ebede kadar anlamıyla Yüce Allah kendisini bihakkin alîm, hakîm, habîr sıfatlarıyla muttasıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Yüce Allah'ın ezelden ebede kadar alîm, hâkîm, habîr oluşu Yüce Allah'a iman etmeye davet eden ve iman edenleri de güçlendiren bir husustur.⁴⁵

Kevn (كُون) kelimesinin zıddı fesâd (فساد) kelimesidir. Fesâd, bir şeyin dengesinden çıkması, istikameti ve yapısının bozulması anlamında kullanılmıştır.⁴⁶ Kur'ân'da *kevn* (كُون) kelimesinin zıddı olarak fesâd (فساد) kelimesi geçmektedir. Bozulmak, çürümek, bir şeyin önce düzgün, düzenli, yararlı iken sonradan bu vasıflarını kaybederek değişmesi, bozulması, istikrarın bozulması ve istikametten sapma manalarına gelen fesâd, Kur'ân'da çeşitli fiil kalıpları, isim şeklinde ise elli yerde geçmektedir.⁴⁷ Bu ayetlerde fesâd kavramı gerek fiziki gerekse sosyal düzen ve dengenin bozulması anlamında olumsuz bir duruma işaret etmek üzere kullanılmaktadır.⁴⁸ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا “Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı gökle yerin düzeni bozulup altüst olurdu.”⁴⁹ Bu âyette ilahların iki olması durumunda varlık âleminin bozulacağı, kâinatta hiçbir sistem ve düzenin kalmayacağı açıklanmaktadır.⁵⁰ Aynı şekilde tevhid düşüncesinde de Allah'tan başka varlıkların yaratıcı olarak tasavvur edilmesi de şirk olarak kabul edilmiş, tevhid düşüncesinin bozulması inanç, iman ve akidenin fesâd oluşunu belirtmektedir.⁵¹

³⁸ Yücedoğru, Tevfik, “Tekvîn” maddesi, DİA, XL/389, 390.

³⁹ İsfâhanî, er-Râğıb, Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân, s. 882.

⁴⁰ Nisa, 4/11.

⁴¹ Nisa, 4/ 32.

⁴² Nisa, 4/35.

⁴³ Fetih, 48/26.

⁴⁴ Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, II/561.

⁴⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, VII/3434.

⁴⁶ İsfâhanî, er-Râğıb, Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân, s. 744.

⁴⁷ Apaydın, H. Yunus, “Fesâd” mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1995, XII/417; Abdalbaki, Muhammed, Fuad, Mu'cemu'l-Müfrehes li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, s. 518.

⁴⁸ Turhan, Kasım, “Kevn ve Fesâd” mad, DİA, XXV/343.

⁴⁹ Enbiya, 21/22.

⁵⁰ Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, IV/2136.

⁵¹ Karaman, Hayreddin vd, Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, Ankara, 2006, III/672.

Kur'ân, Allah'ın varlığına, birliğine çağırırken bakışları mahlûkata, tabiata, mükevvenata çekerek dikkatle bakmaya ve anlamaya davet etmektedir. Eserden müessiri görmeye, anlamaya, bilmeye ve iman etmeye davet etmektedir. Bu hususta birçok ayet bulunmaktadır. Bunlardan birkaç örnek şöyledir. *“Onlar halâ (ibretle) bakmazlar mı o deveye, nasıl yaratılmıştır?”*⁵² *“Göge bakmıyorlar mı, nasıl yükseltilmiştir.”*⁵³ *“Dağlara bakmıyorlar mı, nasıl dikilmiştir.”*⁵⁴ *“O, yedi göğü tabaka tabaka yaratandır. Rahmân'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak, Hiçbir çatlak (düzensizlik) görüyor musun?”*⁵⁵ *“Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları bir oyun, oyalanma, eğlence konusu olsun diye yaratmadık.”*⁵⁶ buyurulmuştur. Kur'ân, insanın yeri, göğü ve yaratılmış tüm mükevvenatın müşahede etmesini, böylece Allah'ı bilmeye, anlamaya, ibret alıp üzerinde düşündükten sonra sonuçlar çıkarmaya, yaratılışın gayesini anlamaya, yaratıcının beşer idraki ile takdir edilmesine davet etmektedir. İnsana evren ve dünya bir imtihan ve manevra alanı olarak sunulmuştur. Bu ayetlerde ilahi kâinat tasavvuru anlatılmaktadır. Allah'ın sayısız nimetleri, hesapsız ikramları insan aklına ve bakışına sunulmaktadır.⁵⁷

1.3. Kevn (كون) Kelimesi İle Yakın Anamlı Kelimeler

Ku'an'da Haleqa (خلق), Fatara (فطر), Bedii (بديع), Enşee (انشاء), ehdesee (حدث), Ceale (جعل), Senea (صنع), Bariu (بارئ), Savvare (صور), Kaddere (قدر) kelimeleri yaratmayı ve yaratılış ifade etmektedir. Bu kelimeler eş anlamlı olmayıp yaratılışın farklı boyutlarını ve ayrı safhalarını ifade eden farklı semantik alanlara sahiptir.⁵⁸ Burada bu kelimeleri kısaca açıklamak istiyoruz.

1.3.1. Halaqa (خلق)

Halaqa kelimesinin aslı doğru dürüst, ölçülü planlama, takdir, ölçülü anlamı taşımaktadır. Herhangi bir şeyin aslı ve örneği olmaksızın yaratmaktır. Bir şeyi bir şeyden yaratmaya da halq denilmiştir.⁵⁹

⁵² Gaşiyee, 88/17.

⁵³ Gaşiyee, 88/18.

⁵⁴ Gaşiyee, 88/19.

⁵⁵ Mülk, 67/ 3.

⁵⁶ Duhan, 44/ 38.

⁵⁷ Hayreddin, Karaman vd, *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2006, III/673.

⁵⁸ Öztürk, Mustafa, “Kur'ân Perspektifinden Yaratılış” (Kur'ân'da Yaratılışla İlgili Kavramların Semantiği ve Yoktan Yaratma Meselesi), ÇÜİF Dergisi, c. 16, sy. 1, s. 3.

⁵⁹ İsfâhanî, Hüseyin b. Muhammed er-Rağîb, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, (Müfredat Kur'ân Kavramları Sözlüğü), trc. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Yarın Yay. İstanbul, 2015, s. 333.

Halaqa (خلق) Kur'ân'da Allah'ın yaratmasını ifade eden temel kavram "Halq" olmakla birlikte Haşr sûresinin هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ "O yaratıcı, yoktan var eden, vücuda çıkarıcı, eşyaya sûret verici olan Allah Teâlâ'dır"⁶⁰ âyetinde Hâliq isminin yanında bâri' (fiilen meydana getiren), musavvir (şekil ve özellik veren) Allah'ın isimleri zikredilmiştir.

Haliq (خلق), hallaq (خالق) kelimeleri de örneksiz, benzersiz eşyayı/maddeyi/ varlığı yoktan var eden, var edici, yaratan, îcâd eden anlamlarında Allah'ın isim ve sıfatlarından- dır. Arap dilince halq, daha önce hiç var olmayan, misli ve örneği olmayan bir şeyi icat edip yaratmayı ifade etmektedir. Yaratılış iki şekilde gerçekleşmektedir. Birisi örneksiz yaratma inşa etme, diğeri ise takdir etme, ölçme, planlama, hesaplama şeklinde gerçekleşmektedir. Takdir, mukaddir güç kuvvet iktidar anlamıyla birlikte ölçme planlama, hesaplama, yaratılış amaç ve hikmetini belirleme olduğu gibi yaratılacak varlığın ölçü ve harmonisini belirleme anlamları da bulunmaktadır. Yaratmanın bir plan çerçevesinde, bir hesaplama gerçekleştiği görülmektedir. "ahsenü'l-halikin," "ahsenü'l-mukadderin" anlamındadır. Halaiq, el-cemal (güzellik) ve el- mu'tedil (denge) manası da bulunmaktadır.⁶¹

Kur'ân'da birçok isim/kavramla yaratılış ifade edilmektedir. İlahi yaratılışı ifade eden ayetler genelde Allah ile kâinat arasında ilahi bir bağ/bağlantı bulunduğunu göstermektedir. Yüce Allah ile kevniyyat arasında yaratıcı ve yaratılan ilişkisi bulunmaktadır. Allah ile varlık/kâinat arasındaki temel ilişki yaratma fiiline dayanmaktadır.⁶² Birçok ayette yaratmanın sadece Allah'a ait bir fiil olduğu vurgulanmaktadır.

Allah'ın yarattığı kâinatta tarihe müdahil olduğu, özelde ise insanı yaratıp varlık alanına çıkarıp sayısız nimetle donatan rabbini tanımaya davet, ubudiyet ve şükran borcu bulunduğu mesajı verdiği görülür.⁶³

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ "Gerçekten de sizi yarattık, sonra size biçim verdik."⁶⁴ Bu ayet yaratmanın önce *Halq* sıfatı ile başladığını sonra *Musavvir* sıfatı ile bir şekle/biçime büründüğü anlatmaktadır. *el-Haliq* ismi; yaratılış sürecinde alt yapı oluşturma, takdir etme, ölçme biçme, *el-Bari* ismi; yaratılan varlığa cisim kazandırmaya, *el-Musavvir* ismi ise cisme belli bir şekil, suret vermeyi belirtmektedir.⁶⁵

Kur'ân'da çoğu fiil halindeki el-halq (الخلق) yaratma kavramının geçtiği ayetlerin tamamına yakını Mekki olması, cahiliye tasavvurunda deistik bir özellik taşıyan Allah

⁶⁰ Haşr, 59/ 24.

⁶¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, X/85.

⁶² Elmalı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, I/480.

⁶³ Öztürk, Mustafa, "Kur'ân Perspektifinden Yaratılış," s. 2.

⁶⁴ Araf, 7/ 11.

⁶⁵ İbni Âşur, Muhammed Tahir, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, Daru't-Tunusiyye, Tunus, 1984, XXVIII/ 125.

inancının tevhid doğrultusunda tashih ve yeniden inşa edilmesinin hedeflendiğini düşündürmektedir.⁶⁶ Allah'ın tek ilah olmasının en temel niteliği olan yaratma fiili, insan zihninde tevhid inancının oluşması için kullanılan en kuvvetli delildir.⁶⁷

“Yaratma” kavramı, ilahi nihayetsiz gücü ve otoriteyi yansıtırken beşeri düzlemde var etme, üretme, örneksiz varlık, eser ortaya çıkarıp yaratmayı ifade etmektedir. Allah'ın yaratmış olduğu mahlûkatlar halq fiilinin birer tezahürüdür. Kur'ân'da sadece mükevvenat değil soyut mefhumlar da halq kavramı ile ifade edildiği ve yaratmanın sadece Allah'a ait olduğu belirtilmektedir.⁶⁸

Kur'ân'da yaklaşık 250 yerde “halq” ve türevleri ile yaratmaktan bahsedilmektedir.⁶⁹ Arap dilinde Halq kelimesinin arap dilindeki asıl manası takdir etmek,⁷⁰ bir işi ölçüp biçerek hikmetin gerektirdiği olgunluk ve kıvamda yapmak, takdir etmek, bir şeyin ibda (örneksiz sanatkârane, estetik yaratılışını), mevcudu, misli menendi yokken icad edilmesini ifade eder.⁷¹ Mastar olarak Halq; düzenlemek, doğru düzgün şekilde belirlemek, planlamak, bir şeyden yeni bir şey meydana getirmek, imal etmek, uydurmak,⁷² uyarlamak, yakıştırmak anlamlarında kullanılır.⁷³ “O, her şeyi yaratmış ve yarattığı o şeyleri bir ölçüye göre takdir etmiştir.”⁷⁴ “Bir damla sudan yarattı da onu bir ölçüyle biçime soktu.”⁷⁵ Zemahşeri, (v. 1144), Halq kelimesi takdir (ölçme hesaplama, ölçülülük, denge, düzgünlük anlamlarıyla yarattığı her varlığı, varlık amacına uygun bir ölçü ve tasarımla (suretle) yaratmayı belirlemiştir. İnsanı varlık amacına uygun şekilde, belirli ölçülerle mükemmel bir oranla yaratmış, bu yetenek ve donanımlarla da bir takım dünyevi, uhrevi sorumluluk ve maslahatlar yüklemiştir. Yüce Allah yarattığı her bir varlığı varlık amacına uygun ölçülü, düzgün, dengeli kusursuz bir şekilde vücut vermiştir.⁷⁶

⁶⁶ Ulutürk, Veli, *Kur'ân'ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, İnsan Yay. İstanbul, 1995, s. 13, 14.

⁶⁷ Öge, Sinan, *Allah'tan Âlem'e İlâhi Fiiller*, Araştırma Yay. Ankara, 2009, s. 130.

⁶⁸ A'raf, 7/54; Ra'd, 13/16.

⁶⁹ Abdalbaki, Muhammed, Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 241.

⁷⁰ İbn Fâris, *Mu'cemul-Mekayisi'l-Lüğa*, II/213, VI/1470; Fahrüddin er-Râzî, Muhammed b. Ömer, *et-Tefsiru'l-Kebir (Mefatihü'l-Ğayb)*, Daru'l Fıkr, Beyrut, 1981, XIV/103.

⁷¹ İsfahani, er-Râğıb, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, s. 333.

⁷² “İnَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا” *“Siz yalnızca Allah'tan başka birtakım putlara tapıyor ve bir takım yalanlar uyduruyorsunuz”* Ankebut, 29/ 17.

⁷³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, X/85; Zebîdî, *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kâmûs*, XXV/251.

⁷⁴ Furkan, 25/2.

⁷⁵ Abese, 80/19.

⁷⁶ Zemahşeri, Ebu'l Kasım Mahmud Ömer, *el-Keşşaf'an Ğavamidi Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavi'l fi Vucuhi't-Te'vil*, tahk. Adil Muhammed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvid, Mektebetü'l Ubeykan, Riyad, 1998, IV/331.

Bu ayetlerde Halq (خلق), takdir anlamında olup bazen bir maddeye form kazandırmak anlamına gelmektedir. Temel anlamı takdir etmek, planlamak olup diğerleri yan anlamlardır.⁷⁷ Türkçede ise takdir etmek; doğru düzgün şekilde belirlemek ölçüp biçmek, düzenlemek, oranlamak, ölçümlemektir.⁷⁸ Etimolojik tahlillerden halq kavramına; 1-Bir şeyi güzelce ölçüp biçip takdir etmek, 2-Var olan bir şeyden başka bir şey ortaya koymak, icat etmek, 3- Yoktan örneksiz (numunesiz) var etmek (ibda) anlamları verilmiştir.⁷⁹

Kur'ân'da Yüce Allah zatını/nefsini yaratıcı (el-Haliq)⁸⁰ olarak nitelemiştir. Yaratıcı olmaması halinde nefsin/zatını "yaratıcı" diye nitelemesi yalan olurdu ki bu, Allah hakkında mümkün değildir. Allah'ın yaratması olmadan hiçbir yaratılarak var olamaz. Allah'ın yaratması olmaksızın varlıkların var olması imkânsızdır. Çünkü Kur'ân'da bunun imkânsızlığı hakkında Allah Teâlâ; "Siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz"?⁸¹ buyurmuştur. Ayrıca yeryüzünde ve gökte iki ilahın olması durumunda yaratılışta düzen bozulurdu. Bu husus; "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu, Arşın Rabbi Allah onların yakıştırdıkları her şeyden münezzektir."⁸² ayetinde ifade edilerek tenzih edilmiştir. Hâllaq ismi, Allah'ın her daim yarattığına, yaratma kudretinin mutlaklık ve mükemmelliğine işaret eder.⁸³ Tekvîn sıfatı ile halıq sıfatı arasındaki ilişki bulunmaktadır. Yüce Allah "kün" emr'i ile Haliq sıfatı tecellisi ile varlıkları yaratmaktadır.

Kur'ân'da Allah'ın yaratmasını ifade eden etmek kavramı خلق olmakla birlikte هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى "O, Allah ki vücuda (varlığa) çıkarıcı, her şeyi hikmeti gereğince takdîr edendir. Onları var edendir. Varlıklara suret/şekil (tasarım) verendir. En güzel isimler O'nun'dur" ayetinde⁸⁴ الْبَارِئُ (aletsiz, maddesiz, zamana muhtaç olmaksızın, mekânsız yaratan, fiilen meydan getiren) الْمُصَوِّرُ (şekil ve özellik vererek en güzel tasarımılayan) isimleri geçmektedir. Arapçada eğmek, yönelmek, kesmek koparmak, anlamı taşıyan s-v-r tef'il babından türemiş isim/sıfat olup şekil ve suret veren demektir.⁸⁵

⁷⁷ Ünver, Mustafa, "Kur'ân'da Yaratma Konulu Bir Kavram "Haleqa", İslâmi Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2002, sy.15, s. 499.

⁷⁸ Topaloğlu, Bekir, "Haliq" mad. DİA, TDV Yay. Ankara, 1997, XV/303.

⁷⁹ Ulutürk, Veli, Kur'ân'ı Kerim'de Yaratma Kavramı, s. 16.

⁸⁰ Haşr, 59/24; Hicr,15/28; Ra'd, 13/ 16; Fatır, 35/102.

⁸¹ Vakıa, 56/59.

⁸² Enbiya, 21/22.

⁸³ Öztürk, Mustafa, Kur'ân ve Yaratılış, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'ân Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 19

⁸⁴ Haşr, 59/ 24.

⁸⁵ İsfâhanî, er-Râğib, Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân, s. 570.

1.3.2. Fatara, Fatır (فاطر , فطر)

F-t-r (فطر) kökünden gelen fitrat kelimesi, fatır; bir şeyi yapmaya (**sane'a**) başlamak, uzunlamasına yarmak, ikiye ayırmak, *tefettere*; yarmak, orucu bırakmak terk etmek anlamında kullanılmaktadır.⁸⁶ Koyundan süt sağmak (sütü koyundan parmakla almak (ayırmak), el- fitra, yaradılış,⁸⁷ yarmak⁸⁸ anlamlarına gelmektedir.

فطر (fatara) kelimesi de ibda, icad, vücuda getirmek, yaratmak anlamında خلق (halaqa) كون (kvn) *(Tekvîn)* kelimesinin anlamına yakın anlamdadır. فطر (Fitr), iftar da orucu bırakmak terk etmek, ayrılmak anlamına gelmektedir. فطور (Fatur); yeri yarıp çıkan, yerden çıkan (gıda) şey demektir. فطر “uzunlamasına yarmak” şeklinde anlamı da verilmiştir.⁸⁹ فطر (fatır), (yarmak, ilkin yaratmak, olmayan bir şeyi vücuda getirmek) kökünden türeyen فاطر kelimesi şu ayette فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ “göklerin ve yerin (örneksiz ilk kez/başlangıç safhasında, ilkin) yarıp varlık alanına çıkararak, yaratan” manasında Allah’a nisbet edilmiştir.⁹⁰ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ “Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak”⁹¹ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ (Allah’a çocuk isnat) etmeleri nedeniyle neredeyse gökler çatlayacak/yarılacak”.⁹² فَفَتَقْنَاهُمَا “Muhakkak gökler ve yer bitişik bir halde iken biz onları birbirinden yarıp ayırdık.”⁹³ Bu ayetlerde yer gök bitişik iken yarıp ayırmak, yaratmak anlamında فطر kelimesi yarmak, ayırmak anlamında kullanılmıştır.

1.3.3. Ebdea, Mübdi, İbdâ‘ (بَدِيع)

Ebdea, mübdi, ibdâ herhangi bir yardımcı unsur olmaksızın icat etmek, eşsiz, numunesiz, benzersiz güzellikte yaratmak⁹⁴ icat, inşa⁹⁵ bir örnek, bir benzeri olmadan yaratmak, Allah yerin, göklerin icat ve inşa edenidir,⁹⁶ bir aslı olmadan, daha önce olmayan bir şeyi sonradan yaratmak, var etmek⁹⁷ anlamında kullanılmış olup bu kelime ile eş anlamlı

⁸⁶ Ferâhîdî, Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Ayn*, thk. Mehdi Mahzumî, İbrahim Samirâî, Müessesetü'l- Alemlî- li'l- Matbuat, Beyrut, 1998, XIII/418.

⁸⁷ İbn Fâris, *Mu'cemül-Mekayisi'l-Lüğa*, IV/510.

⁸⁸ Cevherî, *Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabîyye*, II/781, Firûzâbâdî, *Kamusu'l-Muhit*, s.456.

⁸⁹ İsfâhanî, er-Râğîb, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, s.749.

⁹⁰ En'âm 6/79; Yücedoğru, Tefvik, “Tekvîn” maddesi, DİA, XL/389; Öztürk, Mustafa, *Kur'ân-Kerim, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Düşün Yay. İstanbul, 2013, s. 174.

⁹¹ Şûrâ, 42/5.

⁹² Meryem, 19/ 90.

⁹³ Enbiya, 21/30.

⁹⁴ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, I/315.

⁹⁵ Fahrüddin, er-Râzî, *Tefsiru'l-Kebir (Mefatihü'l-Ğayb)*, IV/27.

⁹⁶ Kurtubî, Muhammed bin Ahmed, *el-Câmi li-Ahkami'l-Kur'ân*, Müessetü Risale, Beyrut, 2006, II/335.

⁹⁷ Taberî, Muhammed b. Cerir Ebû Ca'fer, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli-Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru Hicr, Kahire, 2001, II/464.

olarak halq, tahliq, ihdas, ihtira izhar, inşa, ceale, ibda, su'n, fi'l kelimeleri de Allah'ın yaratma fiilleri için kullanılmaktadır.⁹⁸

*“Gökleri ve yeri yoktan, eşsiz ve benzersiz yaratan (Bedii) Allah'tır. Bir işin (emr) olmasını isteyince, ona sadece ol der ve o da hemen olma sürecine girerek oluşuverir.”*⁹⁹

Bu ve benzer ayetlerde geçen Bedî' ismi şerifi yüce Allah'ın yaratıcılığının numunesiz, örneksiz ve benzersizliğine, hem de yaratışının eşsiz ve benzersizliğini göstermektedir. İbdâ', daha önce var olan bir örneğe ve hammaddeye ihtiyaç duymaksızın, benzeri daha önce var olmayan bir şeyi hiç yoktan yaratmak anlamındadır. Kur'ân'da halk ile “yaratma” sadece iki yerde insana da nisbet edilmektedir. Fakat ibdâ' ile “yaratma” insana nisbet edilmemektedir.

Buradaki “kün” (ol) emri, “tekvîn yaratma emrine” tekabül eder. Teklif emri kelam sıfatıyla, tekvîn emri irade sıfatıyla ilişkilidir. Bu ayette “kün” emri bir fiil olarak belirtilmiştir. Teklifin muhatabı şuurlu varlık olan insandır. Tekvînin muhatabı ise sadece varlık değil, aynı zamanda ma'duma (yokluk) yöneliktir. Yokluk böyle tekvîn (yaratma) emriyle karşılaştığı zaman varlığa dönüşür.

Şuursuz eşyanın tâbi olduğu statik kadere göre işler (kevnî yasalar), şuurlu varlıklara gönderilen teklif emri ise, onların tâbi olduğu dinamik kadere (fitrî ve şer'î yasalar) göre işler. Allah'a bir soy izafe edilemeyeceği gerçeğini anlatmaktır. Allah bütün varlığın yoktan var edicisiyken, bu sınırsız gücü elinde bulunduran Zât'a oğul isnat etmek korkunç bir bühtandır.¹⁰⁰

1.3.4. Enşee ve ihdâs (انشاء , احدث)

Enşee ve ihdâs (icat edip geliştirmek, ihdas etmek) kavramları Allah'a nisbet edilmektedir. Enşee (icat edip yapmak geliştirmek,) ihdas (olmayan bir şeyi var etmek) kavramları da Allah'a nispet edilmektedir.¹⁰¹ Bunun la ilgili Yüce Allah “*ve ceninden de kemikleri yarattık; en sonunda kemiklere kas giydirdik, sonuçta, onu bir varlık olarak inşa ettik. İşte her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ın şanı böyle yücedir.*”¹⁰² buyurmuştur.

Ahsen ism-i tafdil anlamıyla, sanatkârane yaratanların en güzeli olan Allah'tır. Halq birçok yerde olduğu gibi burada da yoktan var etme (ibda) değil, var olanların

⁹⁸ Yücedoğru, Tevfik, “Tekvîn” maddesi, DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2011, XL/389.

⁹⁹ Bakara, 2/117.

¹⁰⁰ İslamoğlu, Mustafa, Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'ân Gereçeli Meal-Tefsir, Düşün Yay. İstanbul, s. 2014, 685

¹⁰¹ İsfâhanî, er-Râğıb, Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân, s. 248, 985.

¹⁰² Mü'minun, 23/14,

terkibinden bir başka varlık çıkarma (icad) anlamındadır. Bu anlamıyla hem Allah için hem de insan için bir şey yapma üretme, sun' anlamıyla kullanılabilir.¹⁰³ Allah, yoktan var etmede rakipsiz, vardan var etmede de emsalsizdir. Buradaki "yaratma", "takdir etme" olarak anlaşıldığında, bu yaratılışın yasasını koyma anlamını da taşımaktadır.¹⁰⁴

1.3.5. Ca'ale (جَعَلَ)

Ca'ale, oldu (صار) , başladı (طَفِق) , var etmek (اوجد), bir şeyi yaratmak, onu herhangi bir şeyden oluşturmak, bir şeyin uygunsuzluğunu giderip uygun hale getirmek, bir şey hakkında bir şey ile karar vermek anlamlarında kullanılmıştır.¹⁰⁵

Kur'ân'da var etmek meydana getirmek, yapmak, işlemek anlamında kullanılmıştır. Bir ayette *وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ* "Allah karanlıkları ve aydınlığı var etti."¹⁰⁶ جَعَلَ bu ayette genel anlamda var etmek, yaratmak anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁷

Yüce Allah'ın iradesi bir şeyi yaratmaya taalluk edince "bir işe (emr) hükmetti mi ona ol der ve hemen o şey de var olma sürecine girip oluşur."¹⁰⁸ Bu ayette yaratmanın sadece bir ol emriyle gerçekleştiği belirtilmektedir.¹⁰⁹ Tekvîn zaman ve oluşum açısından mükevven ile aynı olsaydı, fiilen yaratmayı (tekvîn) ifade etmek için önce "ol" manasındaki (كن) sonra da oluverir, var olma, oluşma anlamındaki (فيكن) denilmesine ihtiyaç kalmazdı. Bu nedenle tekvîn, mükevvenin aynı değil, ondan başka olduğunu göstermektedir.¹¹⁰

2. KEVN KELİMESİNİN KAVRAMSALLAŞMASI

İslâm düşüncesinde "kevn" kelimesi, Allah dışındaki tüm varlıkları ifade eden 'âlem/evren' (kevnîyyat), anlamında da kullanılmıştır.¹¹¹ Âlem kelimesi, Allah ve O'nun zâtî sıfatları dışında var olan/yaratılan "kün" "emri" ile yaratılmış her şey anlamında kullanılmıştır.¹¹²

¹⁰³ Al-i İmran, 3/49. Ayrıca bkz. Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yay. Ankara, 2014, IV/15.

¹⁰⁴ İslamoğlu, Mustafa, *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'ân Gerekçeli Meal-Tefsir*, Düşün Yay. İstanbul, 2014. s. 551.

¹⁰⁵ İsfâhanî, er-Râğıb, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, s. 216.

¹⁰⁶ En'âm, 6/1.

¹⁰⁷ İsfâhanî, er-Râğıb, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, s. 216.

¹⁰⁸ Bakara, 2/117.

¹⁰⁹ Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yay. Ankara, 2014, I/196.

¹¹⁰ Matûridî, Ebû Mansûr Muhammed bin Mahmud, *Tefsiru'l- Kur'âni'l -Azim Te'vilâtu Ehlü's-Sünne*, Müessesetü Risale, Beyrut, 2004, I/87.

¹¹¹ Fîrûzâbâdî, *Kamusu'l- Muhit*, s.1228; Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayınları, y.y, 1996, s. 38; Pak, Zekerîyya, "Âlemîn Kelimesinin Kur'ân'daki Anlamı Üzerine", c.7, sy. 13, s. 6.

¹¹² Hayreddin Karaman vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2006, I/ 60.

Kevn (كون) kelimesinde Allah fail olarak kullanıldığında maddi varlıkları yoktan var etme, ihdas etme, sabit etme, icad etme, yaratma, bir şeyin yoktan var etmesi (ma'dumu 'âdem'den vücuda çıkarma), gerçekleşmesi anlamlarına gelir.¹¹³ Kevn (كون) bir şeyin geçmişte veya şimdiki zamanda olmasına hudûs (حدوث), (bir zamanlar yokken evrenin sonradan var edilmesine, yaratılmasına) delalet eder.¹¹⁴ Hudûs, tekvînle eşanlamlı olarak maddi varlıkların yaratılmasını ifade etmektedir.

كان kelimesi, صار (oldu) anlamında da kullanılmıştır.¹¹⁵ Kevven (كون), yokluktan varlığa çıkarmak, mekân, yer,¹¹⁶ âlemin varlıkla vücüt bulması,¹¹⁷ suretin meydana gelmesi, mutlak genel varlık (oluşturmak) fiili, اوجد (icad etmek, mevcut etmek) anlamındadır. ثبوت كل شيء بحسبه (sabit oldu) ثبوت كان kelimesi "her şey yapısıyla sabit oldu" anlamında kullanılmıştır. Allah (vardı, mevcuttu) ondan başka hiçbir şey yoktu, cümlesinde "sabit olma" anlamı mevcuttur.¹¹⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de tekvîn kelimesi masdar formu ile yer almamakla birlikte birçok âyette kevn kökünden türeyen fiil (özellikle mâzi, emir) kipleri Allah'ın varlık/nesne ve olayları yoktan var ettiğini ifade etmektedir.¹¹⁹ Tekvîn, terimi İslâm kelami düşüncesinde Yüce Allah'ın subûtî sıfatlarından biri olarak yoktan var etmeye tesmiye edilmiştir.¹²⁰

Kur'ân'da çoğul geçen "Rabbü'l-Âlemîn"¹²¹ terkindeki "âlemîn" ifadesi "âlem" şekliyle yaratıcısının varlığını gösterip işaret eden, O'nun mevcudiyetinin, varlığının bilinmesini sağlayan şey anlamında kelâm, felsefe ve tasavvufta Allah'ın dışında kalan tüm

¹¹³ Cevherî, Ebu Nasr İsmâil bin Hammad, *Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, thk, Ahmed Abdulğafur Attar, Daru'l-İlmi, Beyrut, 1990, VI/2189; Zebîdî, Muhammed Murteza el-Hüseynî, *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, thk. Abdulkarim Azbavi, Müessesetü Kuveyt, Kuveyt, 2001, XXXVI/69.

¹¹⁴ Topaloğlu, Bekir, "Hudûs" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1998, XIIX/305.

¹¹⁵ Semîn el-Halebî, Ahmet b. Yusuf Abduddaim, *Umdetü'l-Huffaz fi Tefsir-i Eşrefi'l-Elfaz, Mu'cemu-Lüğavi li Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim*, thk M. Basil, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1996, III/436.

¹¹⁶ *Mu'cemu'l Vasi*, Kahire Arap Dil Kurumu, Mektebetü'l-Şuruku Devliyye, Mısır, 2004, s. 836.

¹¹⁷ Kur'ân'da 'âlemîn' kelimesi, "insanları ve cinleri", "çağın insan topluluklarını", "Mü'minleri", "Yahudi ve Hıristiyanları", "bütün yaratılmışları" ifade etmek amacıyla yedi farklı anlamda kullanılmıştır. En çok kullanılan terkip (42 defa) Allah'ın canlı cansız bütün varlıkların ilâhı olduğunun vurgulandığı "rabbu'l-âlemîn"dir. Kur'ân'da 176 defa kullanılan "rabbu's-semâvâti ve'l-ard" terkindeki semâvât ve ard kelimeleri birlikte kullanıldığında tekil haliyle "âlemi" ifade ettiği belirtilmektedir. Bkz. Pak, Zekeriyya, "Âlemîn Kelimesinin Kur'ân'daki Anlamı Üzerine", KSÜ ilahiyat Fakültesi Dergisi, Kahramanmaraş, 2009, c.7 sy. 13, s. 6; Cürçani, Ali Muhammed Şerif, *Kitabu't-Ta'rifat*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1985, s. 197.

¹¹⁸ Firuzabadi, Muhammed b. Yakup, *Kamusu'l Muhit*, thk, Muhammed Naim Urkusi, Müessesetü Risale, Beyrut, 2005, s. 1228.

¹¹⁹ Abdalbaki, Muhammed el-Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'ân'il-Kerim*, Çağrı Yay, İstanbul, 1984, s. 622.

¹²⁰ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XIII/366; İsfâhanî, er-Râğıb, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, s. 882.

¹²¹ Fatiha, 1/1; Yunus, 10/10; Abdalbaki, Muhammed, Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'ân'il-Kerim*, s. 286.

varlıkları ifade eden bir kavram şeklinde kullanılmıştır. Diğer bir ifade ile Yüce Allah, tüm kevnîyata sıfat, fiil ve el-esmaü'l-hüsna ile tecelli etmiştir. İnsanda ise tüm esması ile tecelli etmiştir.

Âlem kelimesi, Kur'ân'da "âlemîn" şeklinde çoğul olarak yetmiş üç defa geçmektedir.¹²² Bu yerlerin kırk ikisinde "rabbü'l-âlemîn" şeklinde zikredilmiş ve böylece Allah'ın canlı cansız bütün varlıkların, mevcudatın rabbi, ilahı olduğu vurgulanmıştır. Kur'ân'da kâinatı ve insanlar topluluğunu ifade eden¹²³ "âlemîn" kelimesinin tekili "âlem" olup bilmek anlamındaki "ilm" kökünden veya bir şeyin bilinmesini sağlayan alamet, nişan anlamındaki "âlem" kökünden türemiştir.¹²⁴

Mekân (مكان) kelimesinin يكون كان kökünden geldiği belirtilmiştir.¹²⁵ "Mekân" (مكان), kevn kelimesinden türetilmiş, çoğulu اماكن امكنة olup, "içinde var olunan yer" manasına kullanılmıştır.¹²⁶

Türk Dil Kurumu sözlüğü ise *tekvîn*" kelimesine oluşturma, var etme, yaratış ve yaratma, tekevvün kelimesine ise oluş, oluşma, var olma, mevcudiyet, âlem, uzay, kâinat gibi anlamları vermektedir. *Kevn*'in içinde insanoğlunun var olduğu ve bulundurduğu imkânlarla yaşamı mümkün kılıp devam ettiği yer, mahal anlamına gelmektedir. İmkânsız kelimesi ise "olma, gerçekleşme durumu olmayan" anlamında olup imkân, kevn kökünden türetilmiş var olması mümkün olan şey anlamındadır.¹²⁷

Böylece insan yaşamını sürdürdüğü mekânın da (dünya), Kâne ile aynı kökten gelmesi, mekânın yaratılmış oluşunu göstermektedir. Mekân, kevn, yani Allah'ın şaşmaz, mükemmel bir düzenle yarattığı kâinat ve evren, var oluş amacına uygun olarak var edilmiştir. İnsan bu mekân (yeryüzü) içinde, yaratılacak ve orada kalıp yaşamını sürdürecekse,¹²⁸ bu kâinat ile uyumlu bir yaratılışa sahip olarak yaratılmış olmasını gerekli kılmaktadır. İnsan, yaşadığı mekânın sunduğu imkânlarla imar faaliyetinde bulanacak, yaşamını yaratılan nebatat ile sürdürüp, kulluğunu ifa edeceği, imar edilmiş bir mekân oluşturma çabasının sürdürecektir. مكان kelimesi "yer, mekân, bulunduğunuz yer" anlamında da kullanılmıştır.¹²⁹

¹²²Abdülbaki, Muhammed Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ân'il-Kerîm*, Çağrı Yay, İstanbul, 1984, s. 480.

¹²³Bolay, Süleyman Hayri, "Âlem" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay, Ankara, 1989, II/360.

¹²⁴Fîrûzâbâdî, *Besairu Zevî't-Temyiz fi Letaifi Kitabu'l-Aziz*, IV/95.

¹²⁵İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed Zekerîyya, *Mu'cemül-Mekayisi'l-Lüğa*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Dar'ul Fikr, Beyrut, 1991, V/148.

¹²⁶İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XIII/365.

¹²⁷*Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, TDK Yay. Ankara, 2005, s. 962, 1936, 1940.

¹²⁸Bakara, 2/30.

¹²⁹Zemahşeri, *el-Keşşaf*, II/398; Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, III/95.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ “O'nun emri, bir şeyi dilediği zaman, ona ancak “ol” demesinden ibarettir. O şeyde de oluş sürecine girer.”¹³⁰ Böylece “ol” emri ilahi kudretin varlığın yaratılıp vücuda gelmesini tayin ettiği zaman, murad ettiği şeye teveccüh ettiğinde, o şeyin derhal vücuda ve varlığa gelmiş olmaktadır. Aynı şekilde Yüce Yaratıcı, ölmüş insanların tekrar hayat bulmalarını istediği vakit hemen, derhal hepsi yeniden hayat bularak var olurlar, canlanmış olurlar.¹³¹ Allah bir şeyi yaratmak istediğinde o şey ilahi iradeye itaat ederek hemen oluverir.¹³² Bu âyet ile ilahi emr'in hemen, derhal, anlık bir zaman içinde gerçekleştiği “Bizim emrimiz (olmasını dilediğimiz şey için) bir göz kırpması gibi anlık bir fiildir”¹³³ âyetiyle açıklanmıştır.¹³⁴

Yaratılışı ifade eden tekvîn'in mahiyetini beşer idrakinin kavraması mümkün değildir. Ancak yaratılış ile ilgili âyetlerin bütünü birlikte değerlendirildiğinde yaratılışın bir anda, yokluktan varlığa çıkma şeklinde değil de, bir süreç içinde tedrici olarak gerçekleştiği şeklindeki yorumun Kur'ân'daki anlatıma daha uygun olduğu görülür.¹³⁵ İslâm düşüncesine göre yaratan ve yaratılan apayrıdır. Yüce yaratıcının hiçbir benzeri yoktur. Bu çerçevede vahdet-i vücut anlayışı İslâmî tasavvurun dışında kalmaktadır.¹³⁶ Yaratılışı dile getirilebilecek en kolay anlatımı “ol” demekten ibarettir. Allah'ın ilminde konumu belli olan her şey bu كُنْ emriyle vücut bulur. Allah her şeyi nasıl ve ne zaman olması gerekiyorsa ilim, kudret, irade sıfatı كُنْ emri ile meydana getirip var etmektedir. Bu ilahi emir, nehiy, va'd, ve vaîd, كُنْ emrine dâhildir. Ayrıca bu emir meydana gelecek şeylerin zamanlarını, mekânlarını sürekli değişmesine rağmen olmuş ve olacak her şeyi de haber vermektedir. Ne var ki insanların kavrayış gücü failini meşgul edip yormayan tekvîn eylemini anlamaktan acizdir.¹³⁷

Yaratma anlamındaki tekvîn ve tekevvün kelimeleri günümüzde düşüncenin pozitivistleşmesi ve bilimin sekülerleşmesi sonucu kutsallık ifade eden anlamından uzaklaşarak “oluşum, oluşturmak, varlık anlamına evrilmiştir.”¹³⁸

¹³⁰ Yâsîn, 36/82.

¹³¹ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yay, İstanbul, trz, VI/2958.

¹³² Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't- Tefasir (Tefsirlerin Özü)*, trc. S. Gümüş, N. Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, I/160.

¹³³ Kamer, 54/50.

¹³⁴ Sâbûnî, *Safvetü't- Tefasir (Tefsirlerin Özü)*, I/159.

¹³⁵ Özsoy, Ömer, Güler, İlhami, *Konularına göre Kur'ân (Sistematik Kur'ân Fihristi)*, Fecr Yay. İstanbul, 2016, s. 1.

¹³⁶ Kutup, Seyyid, *Fî Zilali'l- Kur'ân (Kur'ân'm Gölgesinde)*, trc. M.Emin Saraç, İ. H. Şengüler, B. Karlı, ğa, Hikmet Yay, İstanbul, 1986, I/224

¹³⁷ Mâtürîdî, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid (Açıklamalı Tercüme)*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yay. 2014, s. 103.

¹³⁸ Bulğen, Mehmet, “Son Dönem Osmanlı Kelâmcıların Kevni Ayetleri Yorumlama Yöntemleri Üzerine:

3. KUR'ÂN'IN NÜZUL SONRASINDA KEVN KELİMESİNİN İSTİLAHÎ ANLAMIN OLUŞMASI (TEKVİN)

Kelimelerin sözlük anlamından çıkarılarak bir düşünceyi, bir öğretiyi ifade eden bir bilim dalında bir topluluğun veya meslek mensûbunun ittifakla başka bir manada kullanılarak terime dönüşmesi sonucu kazandığı geniş anlama, ıstilahî anlam olarak tanımlanmıştır.¹³⁹ Şemseddîn Sâmi de ıstilahî kendi ifadesiyle “Umumca ma'lum olan manay-ı luğavîsinden başka, ilmî ve fennî bir manay-ı müttefak aleyh ile müsta'mel lugattır.” şeklinde tanımlamıştır.¹⁴⁰

İstilahın oluşumunda topluluk, fikir ve uzlaşma olmak üzere üç temel unsurun birlikte bulunduğu görülmektedir. Bir fikir etrafında buluşmuş bir topluluğun kendi düşüncelerini daha iyi ifade edebilmek için bazı lafızları aralarında uzlaşma sağlayarak kendilerine özgü bir manada kullanmaları sonucu ıstilahlar ortaya çıkmaktadır.¹⁴¹

Yeni terimlerin oluşması veya bazı kelimelerin terim olarak kullanılmaya başlanması dilin durağan olmayan bir olgu olduğunun en önemli göstergesi ve kanıtıdır. Bundan dolayı da dilde kullanılan kelimelerin anlamlarının değişmesi tabii bir durum olmaktadır. Dilin bir sonraki nesle geçmesi, diğer dillerle olan etkileşimi, dilin başka bir dilin etkisi altında kalması, sosyal, psikolojik ve coğrafî kelimelerin anlamlarında değişimde rol oynayan unsurları oluşturmaktadır. İbn Haldûn (1332-1406) mustalahların gelişmesini ilmin gelişmesine bağlamaktadır.¹⁴²

Kur'ân kelimeleri çeşitli ilmi disiplinlere göre yeni anlamlar kazanarak terimleşmiştir. Esasen kavram üretilmesi düşüncenin üretilmesiyle ilgili bir husustur. *Tekvîn* kelimesi de gelişen İslâm düşüncesiyle ıstilahî anlamlar kazanarak anlam genişlemesine uğramıştır. Bir lafzın sözlük manası ile ıstilahî manası arasında, umumîlik, husûsîlik, ortaklık veya benzerlik vasfı bulunabilir.¹⁴³

Kur'ân-ı Kerîm'deki bir şey hiç yokken yokluktan varlığa çıkaran, yaratmak “kûn”, “ol”¹⁴⁴ ilâhî “emr” ile anlam ilişkisi olan *kevn* kavramı, “yaratılmış her şey, âlem”

Ömer Nasuhi Bilmen Örneği”, *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, Karabük, 2015, c. 13, sy. 1 s. 72.

¹³⁹ Cürcânî, Ali b. Muhammed Şerif, *Kitâbu't-Ta'rifât*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1985, s. 28.

¹⁴⁰ Şemseddin Sami, *Kâmûsu Türkî*, Kapı Yay. İstanbul, 2004, s. 121.

¹⁴¹ Karadaş, Çağfer, “Kelâm İlminde İstilah ve Medeniyet Tasavvuru”, I. İslâmî İlimlerde Terminoloji Sorunu Sempozyumu, 2006, İstanbul, s. 316.

¹⁴² İbn Haldûn, Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed, *Mukaddimetü İbn-i Haldûn*, Dâru Ya'rub, Dimeşk, 2004, II/170.

¹⁴³ Bilmen, Ömer Nasûhî, *Hukuk-u İslâmiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yay. İstanbul, 1985, I/5,6, 11, 12.

¹⁴⁴ “O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece “ol” der, o da hemen oluverir.” Bakara, 2/117; ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'âm, 6/73; Nahl, 16/ 40; Mü'min, 40/ 68.

anlamına gelmektedir. “İlmü'l-kevn” terimi Ömer Nasuhî Bilmen'in (1882-1971) tabiriyle “ilmü't-tekvîn” terimi de, “kozmoji, evrenbilim” terimiyle aynı anlamda kullanılmıştır. İlmü'l-kevn” teriminin, evreni araştırmayı konu edinen bilim (kozmoji) anlamında kullanılışı günümüze ait bir anlayış olup; klasik dönemde bu terim daha çok doğal cisimlerin yapısını, oluşumu inceleyen bilim (ilmü'l-kevn ve'l-fesâd) ya da atmosferdeki olayları inceleyen bilim (meteoroloji) anlamlarında kullanılmıştır.¹⁴⁵

Tekvîn kelimesinin kavramsallaşarak ıstılahi anlam kazanması İslâm düşüncesinin gelişme süreciyle oluşmuştur. Allah'ın sıfatı olarak yaratmayı ifade etmektedir. Mevcud olmayan bir şeyi yaratma (yokluktan varlığa çıkarma) fiilini ifade etmektedir. *Kevniyyat/mükevvenat/kâinât* Allah'ın yarattığı tüm mahlûkatı ifade etmektedir. Kur'ân'da Yüce Allah'ın yaratıcı oluşunu açıklayan bütün ayetler Maturidilere göre tekvîn sıfatının nakli delili sayılmıştır.¹⁴⁶ Bilimsel tefsir ekolünün gelişmesi sürecinde *ilm-i tekvîn* olarak terimleşmiştir.

Tekvîn, lafzı ilk defa kelâm ilminde İmam Mâtürîdî (v. 333/944) tarafından kullanılmıştır.¹⁴⁷ Kelâmcılar tarafından “*tekvîn*” kelimesi “Allah'ın eşyayı yoktan yaratması” olarak anlaşılmış ve eserlerinde bu anlamda zikretmişlerdir. *Tekvîn*, her çeşit yoktan yaratma eylemini ifade etmektedir. Bu kelime Allah hakkında kullanılırsa ihdas, icad, yaratma ve yoktan var etme (ma'dumu âdemden vücuda çıkarma) anlamlarını taşımaktadır.¹⁴⁸ Lafız olarak Kur'ân'da “kün” kelimesi, yoktan var etmek, yoktan yaratmak” anlamındaki Allah'ın yaratmasını ifade eden “ol” emrini içeren âyetler mevcuttur. **وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ** “O, bir işin olmasına karar verirse, ona yalnızca “ol” der, o da hemen oluverir.”¹⁴⁹ Bu ayette sadece “ol” deyince, anında olmaya başlar, ifadesinde “meydana gel” deyince anında meydana gelmeye başlama anlamı taşımaktadır. Bu âyetteki konuşma mecazi ve temsilidir. Burada telaffuz edilmiş, konuşulmuş herhangi bir söz yoktur. Allah'ın takdir edip var olmasını emrettiği şeyler hiç beklemeksizin, isteksizlik göstermeden, hemen musavver olarak var olma süreci başlar anlamı bulunmaktadır.¹⁵⁰ Allah'ın semâvât ve arzı yani bütün evreni yoktan var ettiği, yaratmanın sadece “ol” emriyle

¹⁴⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, Sadeleştiren, Mehmet Talu, Tereke Yay. İstanbul, 2007, s. 322; Taşköprülüzâde Ahmed, *Mevzû'âtu'l-Ulûm*, Sadeleştiren: Münir Çevik, İstanbul, 1975, I/266- 267.

¹⁴⁶ Yücedoğru, Tevfik, “Ehl-i Sünnet Kelâmcılarında Tekvîn Tartışması”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, 1987, c. 2, sy. 2, s. 256.

¹⁴⁷ Mâtürîdî, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid Açıklamalı Tercüme*, s. 103.

¹⁴⁸ Yücedoğru, Tevfik, “Ehl-i Sünnet Kelâmcılarında Tekvîn Tartışması”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, 1987, c. 2, sy. 2, s. 254.

¹⁴⁹ Bakara, 2/117; Bkz. Âl-i İmran,3/47; Yasin,36/ 82; Mü'min, 40/68.

¹⁵⁰ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, I/315.

gerçekleşme sürecine girdiği ifade edilmektedir.¹⁵¹ Allah'ü Taala eşyayı düşünmeksizin, yardımsız, bir tecrübeye dayanmaksızın, benzersiz örneksiz ilim, kudret tekvîn ile yaratır.¹⁵² Allah yarattıklarından önce var eden alîmdir. Yarattığı varlıklardan önce var edicidir. Bu nedenle ma'duma "ol" diye hitap etmesi caizdir. Allah'ın "ol" emri inşa ve yaratmak istediği her şeyi kapsamaktadır.¹⁵³ Allah daha önce var olmayan ma'dumu var etmek, icad etmek istediği zaman ilim, irade ve kudretiyle "ol" diyerek var edilmesi murad olunan şey var olma sürecine girer. Yaratılış, كن kavli'nin (emr) ve kevn aynı anda olur.¹⁵⁴ Allah ezelden muhdis ve mükevindir. Allah'ın iradesi bir şeye taalluk edince, kudreti le güç yetirip, tekvîn sıfatı ile o var edilecek şey varoluş sürecine girer ve mükevven olur. Bu irade Allah'ın "ol" emridir, ك (kaf) ve ن (nun) tam mana ifade eden en veciz ibaredir. كُنْ فَيَكُونُ ibaresi Allah'ın gerçekten ك ve ن harfleri كن demesi anlamına gelmez. Arap dilinde iki harfle tam mana ifade eden daha kısa bir ibare bulunmamaktadır. Bu ayetteki ilahi açıklama/beyan, tekvîn'in mükevven'in aynı değil gayrı olduğu göstermektedir. Bu ilahi kelâmda Allah'ın evlat edindiğini söyleyen zümrelere karşı gökleri ve yeri yaratan, (Hz. Âdem'i topraktan), Hz. İsâ'yı da babasız yaratmaya elbetteki muktedir olduğu açıklanmaktadır. Mâtûrîdî kelâmcılarına göre tekvîn sıfatı ezeli olup mükevvenin, yaratılan eserlerin de kadim yani ezeli olmasını gerektirmemektedir. Her şey bir sebebe binaen Allah'ın murad ettiği bir zamanda vücut bulur.¹⁵⁵ Yaratmadaki "ol" emri Allah'ın iradesinin tahakkukunun bir ifadesidir. Her şey Allah'ın "ol" demesine bağlıdır derken Herşey Allah'ın dilemesine/iradesine bağlıdır şeklinde anlaşılmaktadır. Sözün tesiri de Allah'ın dilemesine bağlıdır. Söz, sahibinin kudreti nispetinde tesirlidir, tek başına bir etkisi yoktur. Aksi durumda kimi şeyler kudretinin eseri olurken kimileri de kelâmının eseri olurdu.¹⁵⁶ Bu ayetin açıklamasında mükevvenat kelimesi varlığın tümü, âlem, evren gibi anlamlarda kullanılmıştır. Yüce Yaratıcı bir şeyin varlığını muayyen bir zamanda yaratmayı irade edince, o şey o zaman gelince ezeli irade ile hemen yaratılıp varlık mekânında vücuda gelmiş olur.¹⁵⁷

¹⁵¹ Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, I/196.

¹⁵² Fahrüddin, er-Râzi, et-Tefsiru'l- Kebir (Mefatihü'l-Ğayb), IV/239.

¹⁵³ Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, M. Rıdvan Urkusî, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'ân*, Müessetü Risale, Beyrut, 2006, II/340.

¹⁵⁴ Taberî, *Câmiu'l- Beyân fi Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, II/464,482.

¹⁵⁵ Matûrîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Mahmud, *Tefsiru'l- Kur'âni'l -Azim Te'vîlâtü Ehlü's-Sünne*, Müessetu Risale, Beyrut, 2004, I/87.

¹⁵⁶ Aksakal, Zeynep Nermin, "Kur'ân'ın Mahiyetine Dair Tartışmaların Günümüzdeki İzdüşümleri ve Kur'ân'ın Anlaşılmasındaki Etkiler", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011, s. 13.

¹⁵⁷ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, I/113.

3.1. Kalam Biliminde “Kevn, Tekvîn”

Tekvîn, Arap dilinde “olmak”, “meydana gelmek” anlamındaki *kevn* (kiyan) kökünde türemiş, “meydana getirmek”, “oluşturmak” anlamında kullanılmıştır.¹⁵⁸ *Tekvîn*, Allah'ın âlemi ve âlemin her cüzünü varoluş vaktinde yaratıp oluşturmasıdır.¹⁵⁹ *Tekvîn*, yok olanı (ma'dum) varlığa çıkarma, bir şey yokken icad etme şeklindeki genel bir tanımla *tekvîn* fiili halq, tahliq, icâd, ihdâs, ihtirâ, gibi kavramları da içine alan şemsiye kavram olmuştur.¹⁶⁰

Her bir kelime bir anlam sınırına sahip olmakla birlikte bir anlam etrafında bir araya gelen sözcükler bütün lafızların ortak bir referansa göndermede bulunmaktadır. Oluşturulan bu alandaki her kavramın anlamı, kapsadığı ve ifade ettiği muhtevayla belli olmaktadır.¹⁶¹

Kelâm ilminde Allah'ın yaratması, bir şeyi yoktan yaratması *Tekvîn* kelimesi ifade edilmiştir. İnsanın yaratılış ile varlığın yaratılması hakkındaki Kur'ân'ın verdiği bilgiler insanın ontolojik kökenine ilişkin soruların cevapları niteliğindedir. Yaratılışın mahiyetine ilişkin bilgiler insanın cehdine bırakılmıştır.

Yaratılış Kur'ân'da müstakil bir konu olmaktan ziyade tevhid inancıyla ilgili bir alt başlık niteliğindedir. Kur'ân'da en temel konu tevhid'dir. Yaratılışla ilgili ayetlerin çokluğu ilk hitap çevresindeki yaygın şirk inancıyla ilgilidir. Kureyşli müşriklerin Allah'ı yaratıcı kabul ettikleri ancak pratik hayat ve tasavvurlarında yaratan Allah'a yer vermedikleri bilinmektedir.¹⁶²

İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman bilim adamları evren konusundaki ilgilerinden daha çok dini öğrenme, anlama, hikmeti üzerinde düşünme ve yeni dini öğretme gayreti içerisinde olmuşlardır. Fetihlerle birlikte İslâm coğrafyasının genişlemesiyle özellikle yapılan tercümelemlerle Müslüman bilim adamları bilim ve kültür havzaları başta Yunan olmak üzere İran, Hint, Mısır, Mezopotamya gibi kadim medeniyetlerin bilgi birikimleriyle karşılaştılar. Hicri II. yüzyıldan sonra *kevnîyyat*, âlem, evren hakkında düşünüp evreni incelemeye, anlamaya, düşünce modelleri geliştirmeye başladıkları görülmektedir.¹⁶³

Bir mefhum, bir lafızla adlandırıldıktan sonra eski halinde kalmamakta, aksine sürekli bir hareketlilik içinde anlam genişlemesiyle değişime uğramaktadır. Kavramdaki bu

¹⁵⁸ İsfâhanî, er-Rağıb, *Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, s. 882.

¹⁵⁹ Öge, Sinan, *Allah'tan Âlem'e İlâhi Füller*, s. 36.

¹⁶⁰ Öge, Sinan, *Allah'tan Âlem'e İlâhi Füller*, s. 33.

¹⁶¹ Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, TDK Yay. Ankara, 1998, III/161.

¹⁶² Öztürk, Mustafa, *Kur'ân ve Yaratılış*, s. 17.

¹⁶³ Kırca, Celal, “Kur'ân ve Modern İlimler”, Diyanet Dergisi, DİB Yay. Ankara, 1984, c. 20, sy. 2, s. 37.

değişimin en önemli sebepleri, kavramın kullanıldığı sosyal, bilimsel alanlar, dilin nesilden nesle aktarılırken meydana gelen farklılıklar, toplumdaki siyasal, bilimsel ve kültürel gelişmelerdir. Sonuçta kavram değiştiği halde lafız değişmemektedir. Başlangıçta tek bir lafızla ifade edilen kavram için daha sonraları başka lafızlar da vaz' edilebilmektedir. Aynı şekilde, başlangıçta tek bir kavrama delâlet eden lafız, kaçınılmaz olarak daha sonraları başka kavramlara delâlet etmesi için de kullanılmaktadır. Birinci durumda eş anlamlılık, ikinci durumda ise çok anlamlılık olguları ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı değişme tabiatına sahip olduğu için anlamlı bir birim ile karşılaştığımızda, lafzın sadece biçimsel yönüne bakmanın yeterli olmayacağı, aynı zamanda ifade edilen sözün toplumsal arka planının da incelenmesi gerektiği görülmektedir.¹⁶⁴

Kur'ân'ın edebi bir şaheser olmasının yanında, ihtiva ettiği yeni dünya görüşü ile bir anlam alanı ve anlamlar sistemi oluşturmuştur. Kur'ân'ın oluşturduğu bu anlam sisteminden sonra da yeni anlam alanları için büyük bir potansiyel taşımıştır.

Kâinatın yaratılışı konusu kelimeler mezheplerinin oluşmasından sonra Allah'ın bazı subûti sıfatlar üzerinde tartışmalar olmuştur. Ebû Hanîfe (699-767), Allah Teâlâ'nın kadîr, sem'î hayy, basîr, alîm, mürîd ve mütekellim olduğunu belirtmiştir. Yüce Allah'ın bu sıfatlardan ayrı olarak *tekvîn* sıfatı ile kâinatı yoktan var ettiği görüşünü dile getirmiştir.

Allah'ın, yaratma, öldürme, diriltme, rızıklandırma gibi fiili sıfatlarını *tekvîn* terimiyle ifade etmiştir. Tekvîn sıfatını zatiyla kaim olup kadim olan subûti sıfatlara sekizinci sıfat olarak eklemişlerdir. Mâtürîdî'ye ekolüne mensup kelâmcılar Yüce Allah'ın *tekvîn* sıfatının naklî ve aklî delilleri üzerinde açıklamalar yapmışlardır. Kur'ân'da Yüce Allah'ın gökleri, yeri yoktan örneksiz yarattığını, O'nun şekil, suret, biçim (El-musavvir) verenlerin, en güzeli ve yegâne sanatkârane yaratıcı olduğunu, yaratıcılığının sürekli olduğunu belirten âyetler yanında yaratmanın konusuna, içeriğine değinerek her şeyin yaratarak icat edilmesini, tabiat düzeninin kurulup korunmasını, insanın, ona verilen nimetlerin, yeteneklerin, özellikle Hz Âdem ve eşinin yaratılmasını anlatan âyetleri, *tekvîn* sıfatının naklî delilleri arasında saymışlardır. Kelam bilim adamları, subûti sıfatları tartışırken kâinatın yaratılış ve işleyişinden hareketle istidlâl yolunu tercih etmişlerdir. Mâtürîdî, (853-944) nassın yanında aklın da Allah'ın bazı sıfatlarla nitelendiğine hükmedilebileceğini, O'nun farklı özelliklere sahip nesnelere yarattığı göz önüne alındığında fiillerinin zorunlu (tab'an) değil irade ile gerçekleştiğinin anlaşılacağını açıklamaktadır. Muradi'ye göre alternatif üretme ve seçme hürriyetinin mevcudiyeti Allah'ın yaratmaya kudretinin,

¹⁶⁴ Şimşek, Mehmet Ali, *Arap Dilinde Çok Anlamlılık ve Karine İlişkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000, s. 113.

iradesinin bulunduğunu kanıtlamaktadır. Kudret sahibi olmayan bir varlığın hem kendine hem zıddına tasarrufta bulunması düşünülemez. İnsanın, deneme yanılma metoduyla düzenlenip ortaya konması mümkün olmayan bir tabiat içinde yaşadığına dikkat çeken Mâtürîdî, tabiatın bütün yaratıkların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde meydana getirilmesinin onun her şeye vâkîf olan âlim bir zat tarafından yaratılmış olduğunu kanıtladığını delillendirmektedir. Mâtürîdî, duyulur müşahede âleminde kendisine herhangi bir engel konulamayacak derecede kudret sahibi olan bir zâta ait fiilin bulunmamasının imkân dâhiline girmediği ve duyulur âlemîn, duyu ötesinin delilini teşkil ettiği gerçeğinden hareketle Allah'ın fiil sahibi olduğuna kanıtlamıştır. Böylece *Tekvîn* sıfatına aklî deliller getirmiştir. Allah zâtı ile kaim olup ezeldir. O'nun zâtının sonradan yaratılmış (hâdis) şeylere mahal teşkil etmesi düşünülemeyeceğinden *tekvîn* sıfatı da hâdis olamaz demektir. Mâtürîdî, Allah Teâlâ'nın sıfatlarının, fiillerinin ezeli olduğunu, ancak ilim, kudret, irade ve *tekvîn*'nin konusunu teşkil eden hususlardan söz edildiğinde bunların zamanının zikredilmesi "zamanı, vakti gelince" gibi anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Allah'ın ezelde *tekvîn* sıfatı bulunduğu halde mükevvenatın niçin ezelde yaratılmadığı sorusu üzerinde açıklamalar yapan Mâtürîdî, nesnelere varlık kazanabilmesi için Allah'ın ezelde *tekvînle* nitelendiğini, bunun nesnelere ilâhî kudret, irade ve ilmin taalluk ettiğini kabul etmeye benzediğini söylemektedir. Böylece her şey mutlak irade ile planlanan zamanda vücut bulduğunu belirtmektedir.¹⁶⁵

3.2. İslâm Felsefesinde "Kevn, Tekvin"

Müslüman filozoflara göre varlığın sonradan yaratıldığı (hudus) bir başlangıç ve sonunun olduğu *kevn* ile fesâd'ın bu şekilde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ezeli olan bir şeyin asla değişmemesi gerekir. Bir şey değişikliğe uğruyorsa, o sonradan yaratılmıştır. Âlemîn yoktan yani sonradan Allah tarafından yaratıldığını, âlemin sonsuz olamayacağını vurgulayan Kindî (801-866), esasen var olan (kâin), bozulan (fasid) şeyin her duyulur olması ile akledilebilir oluşunun ilk ve nihai sebebinin Allah olduğunu belirtmektedir. Böylece O'nun her sebebin, her fiilin yaratıcısı (mübdî) olduğunu ifade etmektedir. Farabi, (870-950) *kevnî*; birleşme veya birleşimi andıran bir oluşum, maddenin yeni bir form kazanması şeklinde açıklamaktadır. Fesâd ise bozulma ve çözülme, mevcut formun bozulması şeklinde tarif etmektedir. Buna göre maddenin fiziki, kimyevi ve biyolojik olarak ortaya çıkması *kevn*, maddenin önceki formunu kaybetmesi fesâd olarak nitelenmiştir.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Mâtürîdî, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid Açıklamalı Tercüme*, s. 103.

¹⁶⁶ Turhan, Kasım, "Kevn ve Fesâd" maddesi, *DİA*, XXV/343.

Tekvîn, Allah'ın subuti sıfatlarından olup yoktan var etmeyi anlatır. Allah'ın nesne ve olayları yoktan var etmesini ifade etmektedir. Sünni kelâm mezheplerinin oluşumundan sonra kâinatın yaratılışı, Allah'ın sübûtî sıfatları üzerinden tartışılmıştır. Allah'ın *tekvîn* sıfatı ile kâinatı yoktan var ettiği kabul edilmiştir. *Tekvîn* sıfatı Allah'ın zatı ile kaim olup ezeldir. Allah'ın yaratma, diriltme, öldürme, rızık verme gibi fiili sıfatları *tekvîn* terimiyle ifade edilmiştir.¹⁶⁷ Cenab-ı hakkın ilminde bulunan şeylerin vücut bulması, mevcud âlemde var olması "kün" emriyle olmaktadır. İnsanlar yaşadıkları dönemde ilahi emir ve yasaklarla mükellef tutulduğu halde ilahi emirler o dönemde vahyedilmiş değildir. Bu nedenle kişi ezeldeki *tekvîn* sıfatının tecellisiyle zamanı gelince *tekvîni* yasa (ilahi yasa, sünnetullah) ile yaratıldığını inkâr etmesi mümkün değildir, şeklinde açıklanmıştır.¹⁶⁸ *De ki: أَفَلَمْ يَكُنْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَلِ اللَّهِ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَتَى تُؤَفَّكُونَ*.¹⁶⁸ *De ki: Allah'a denk koştuğunuz ortaklarınızdan, başlangıçta yaratmayı yapacak, sonra onu tekrarlayacak kimse var mı?" De ki: "Allah, başlangıçta yaratmayı yapar, sonra onu (yaratılışı) tekrar eder. O hâlde, nasıl oluyor da (haktan) yüz çeviriyorsunuz?"*¹⁶⁹ Bu ayet, Allah'tan başka mükevvenatı var eden başka bir zatın bulunmadığını bildirmektedir. Allah'ın varlığı ilk defa yarattığı ve sonra bu yaratılışın tekrarlandığı bildirilmektedir.¹⁷⁰ Bu ve benzeri ayetlerde *kevni* yasaların Allah tarafından yaratıldığı açıklanmaktadır.

Emr (أَمْرٌ) ile ilgili değişik ayetlerde belirtildiği gibi göklerdeki nizamın (sünnetullah) yani âlemin fiziki kanunları ile açıklanan nizam, *أَمْرٌ* (emr) ile ifade edilen Allah'ın Emr'i (yasası, hükmü)'dür. (Buradaki emr ile Türkçedeki emir ile aynı olmayıp) Kur'an'daki "emr" ile fiziksel ve sosyal nizam/yasa/*kevni* yasası kastedilmektedir. Kur'an'daki emr kavramı aynı zamanda bilginin (ilmin, bilimin) kaynağıdır.¹⁷¹

4. DEĞERLENDİRME

Kur'an-ı Kerim'de, *kevn* kelimesi tef'il formunda *tekvîn* şeklinde bir fiil olarak geçmemektedir. Yaratmak, yoktan var etmek anlamında sadece *كُن* "kün" şeklinde 9 yerde geçmektedir.¹⁷² Yüce Allah'ın her çeşit varlık ve olgunun yaratıcısı olduğunu ifade eden *tekvîn* sıfatı mükevvenata taalluk edince *تَخْلِقُ* (tahliq, yaratma), rızka taalluk edince

¹⁶⁷ Yücedoğru, Tevfik, "Tekvîn" maddesi, XL/389.

¹⁶⁸ Mâtürîdî, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid*, s. 77, 103.

¹⁶⁹ Yunus, 10/34.

¹⁷⁰ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, III/1388.

¹⁷¹ Kocabaş, Şakir, "İslâmi Epistemoloji Üzerine", *Divan, İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 1996, c.1, sy.1, s. 163.

¹⁷² Bakara, 2/117, Al-i İmran, 3/47, 49,50; En'am, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem,19/35; Yasin, 36/82; Mü'min, 40/68.

ترزيق (terzik, rızıklandırma) hayata taalluk edince احي (ihya, hayat verme), ölüme taalluk edince اامت (imate öldürme) şeklinde yaratmanın her çeşidini ifade etmektedir. Kur'ân'ın nüzulünden sonra İslâm düşüncesinin gelişmesiyle tekvîn kelimesi, Allah'ın âlemi ve âlemin her cüzünü varoluş vaktinde yaratıp oluşturması anlamında semantik anlam alanı genişlemiş ve aynı zamanda ıstılahi bir kelam kavramına dönüşmüştür. *Tekvîn*, yok olanı (ma'dum) varlığa çıkarma, bir şey yokken icad etme şeklindeki genel bir tanımla kevn kelimesinden türetilen tekvîn masdarı halq, tahliq, icâd, ihdâs, ihtirâ, terzik, ihya (dirilme), imat (öldürme) gibi kavramları da içine alan bir şemsiye kavrama dönüşmüştür.

SONUÇ

Vahiy nazil olmaya başladığında Kur'ân ayetleri hitap ettiği insanların algı ve düşüncelerinde yer alan yanlış mefhumları düzeltmiş, meratib-i silsileye (yaratılış silsilesi) dikkat çekerek Allah'tan başka yaratıcı olmadığını açıklamıştır. Kur'ân'da, sadece Allah'ın yaratıcı olduğu ve yoktan var etmeyi "kün" emri ilahisi ile gerçekleştirdiğini açıklanmıştır.

Kur'ân, Arapça dili üzerine vahyedilmiştir. İlâhi mesaj insanlara peygamberlerin içinde buldukları toplumun diliyle nazil olmuştur. Allah, beşerle iletişimi, vahiy gönderilen toplumun dilini kullanarak sağlamıştır. Dil, toplum hayatında yaşayan canlı bir organizma gibi canlılığını sürdüren bir olgudur. Dil, ait olduğu toplumun kültüründen etkilenmekte ve kelimeler zamanla bir takım anlam değişikliğine uğrayabilmektedir. Kelimelerin kullanım alanı değiştikçe ihtiva ettiği mana da değişikliğe uğramaktadır. Kelimeler tarihsel süreçte kültür ve zihniyet değişimlerinde anlam genişlemesine veya daralmasına uğrayabilmektedir. Terimleşerek bir sistemi, düşünceyi, olguyu veya bir bilim dalına konu olabileceği gibi ıstılah anlam kazanarak farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Bilimsel devrimler, toplumun kültür hayatındaki değişimler, kelimelerin anlam değişikliğine uğramalarına sebep olmuştur. Nüzûl dönemindeki ilmi verilerin mahiyeti, yapısı, o dönem anlaşılamayan kelime ve kavramlar ilmi gelişmelerin verileriyle daha iyi anlaşılması mümkün olabilmektedir. Bu yeni anlama şekli de yani anlamın yeniden üretilmesi süreci, beraberinde kültür ve zihniyet değişimlerini getirebilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de form olarak *tekvîn* kelimesi yer almamakla birlikte birçok âyette *kevn* kökünden türeyen fiil (özellikle mâzi, emir) kipleri yüce Allah'ın varlıkları ve olguları yoktan var edip yarattığı (kün, feyekün) ifade edilmektedir. "*Kevn, tekvîn*" kelimeleri Kur'ân'ın yorumlanması, İslâm düşüncesinin gelişim sürecinde üretilmiş ve nüzûl sonrası dönemlerde ise tekvîn formu ile yaratılışı ifade eden bir kavram şeklini almıştır.

Kelâmcılar “*tekvîn*” kelimesini Allah’ın bir fiili olarak “Allah’ın eşyayı yoktan yaratması” olarak maddi varlıkların yaratılması şeklinde anlamışlar ve eserlerinde bu şekilde zikretmişlerdir. “*Tekvîn*” yoktan yaratmayı ifade etmektedir. Kevn kelimesinden türetilen tekvîn, anlam genişlemesine uğrayarak yaratılışı ifade eden Allah’ın subuti sıfatına tesmiye olmuştur. Bu kelime Allah hakkında kullanılırsa ihdas, icad, yaratma ve yoktan var etme (ma’dumu âdemden vücuda çıkarma) anlamlarını ifade etmektedir. Bu çalışma sonucunda Allah’ın yaratıcı oluşunu ifade eden *tekvîn* sıfatı كُن (Kün) emri ilahisi ile mükevvenatın yaratılmasına taalluk edince tahliq (yaratma), rızka taalluk edince terzik (rızıklandırma) hayata taalluk edince ihya (hayat verme), ölüme taalluk edince imate (öldürme) şeklinde yaratmayı ifade ettiği görülmüştür.

Yaratma anlamındaki “*tekvîn*” ve “*tekevvün*” kelimeleri günümüzde düşüncenin pozitivistleşmesi, bilimin sekülerleşmesi sonucu kutsallık ifade eden anlamından uzaklaşarak “oluşum, oluşturmak, varlık” anlamına evrilmiştir.

“*Tekvîn*” kelimesine oluşturma, var etme, yaratma; tekevvün kelimesine ise oluş, oluşma, var olma, mevcudiyet, âlem, uzay kâinat gibi anlamlara gelmektedir. Mekân ise, *kevn* kelimesinden türetilmiş ve “içinde var olunan yer” anlamında, kâinat kelimesi de kevn kelimesinden türetilmiştir. Kâinat içinde insanoğlunun var olduğu, içinde bulunduğu imkânlarla yaşamı mümkün kılıp devam ettiği yer ve mahal anlamına gelmektedir. Tenzilî âyetlerle Kur’ân âyetleri anlaşılırken *kevnî* âyetler ifadesi ile birer âyet sayılan kâinatta yaratılmış maddi varlıklara işaret ettiği belirlenmiştir. Kâinat, mükevvenat, kevnî yasalar, kevnî âyetler, kelimeleri kevn kelimesinden türetilerek her biri ayrı bir mefhumu anlatan konuları tanımlamak için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Türkçede kullanılan *kevn* kökünden türetilmiş imkânsız kelimesi “olma ve gerçekleşme durumu olmayan” anlamında olup imkân, mümkünat kelimeleri de var olması mümkün olan şey anlamında kevn kelimesinden türetildiği tespit edilmiştir

Kaynakça

- Abdulkaki, Muhammed Fuad, *Mu’cemu’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’ân’il-Kerîm*, Çağrı Yay, İstanbul, 1984.
- Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Fiiller*, Tekin Kitapevi, Konya, 1984.
- Aksakal, Zeynep Nermin, “Kur’ân’ın Mahiyetine Dair Tartışmaların Günümüzdeki İzdüşümleri ve Kur’ân’ın Anlaşılmasındaki Etkileri”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2011.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, TDK Yay. Ankara, 1998.
- Apaydın, H. Yunus, “Fesâd” mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1995.
- Aslan, İbrahim, *Aklın ve Dilin Sınırlarında Kur’ân*, Ankara Okulu Yay. Ankara, 2016.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yay, İstanbul, trz.

- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-u İslâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yay. İstanbul, 1985.
----- *Muvazzah İlm-i Kelâm*, Sadeleştiren, Mehmet Talu, Tereke Yay. İstanbul, 2007.
- Bolay, Süleyman Hayri, "Âlem" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay, Ankara, 1989.
- Bulğen, Mehmet, "Son Dönem Osmanlı Kelâmcıların Kevnî Âyetleri Yorumlama Yöntemleri Üzerine: "Ömer Nasuhi Bilmen Örneği", *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, Karabük, 2015.
- Bultman, Rudolf, "Yeni Ahit ve Mitoloji, Yeni Ahit'in Mesajındaki Mitolojik Unsurlar ve Onların Yeniden Yorumlanması Problemi", trc. Cengiz Batuk, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Samsun, 2006.
- Cevherî, Ebu Nasr İsmâil bin Hammad, *Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-Arabiyye*, thk, Ahmed Abdulğafur Attar, Daru'l İlmi, Beyrut, 1990.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed Şerif, *Kitabu't-Ta'rifat*, Mektebet-ü Lübnan, Beyrut, 1985.
- Diñol, Ali M. "Aramice" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1991.
- Elmalı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
- Fahrudin er-Râzî, Muhammed b. Ömer, *et-Tefsiru'l-Kebir (Mefatihü'l-Ğayb)*, Daru'l- Fikr, Beyrut, 1981.
- Ferâhidi, Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Ayn*, thk. Mehdi Mahzumî, İbrahim Samiraî, Müessesetü'l-Alemi li'l-Matbuat, Beyrut, 1998.
- Fîrûzâbâdî, Muhammed, b.Yakûp, *Besairu Zevî't-Temyiz fi Letaifi Kitabu'l- Aziz*, thk, Muhammed Ali el-Buhar, 3. Basım, İhya-i Turasi'l- İslâmi, Kâhire, 1996.
----- *Kamusu'l-Muhit*, thk. Muhammed Naim Urkusi, Beyrut, 2005.
- Gezgin, Ali Galip, *Tefsirde Semantik Metod*, Rağbet Yay. İstanbul, 2015.
- Güngör, Mevlüt, "Kur'ân ve Kâinat Kitabı", *İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, İstanbul, 2006.
- Hasan, Cafer Hadi, "İbranice" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2000.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed Zekeriyya, *Mu'cemü'l-Mekayisi'l-Lüğa*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Dar'ul-Fikr, Beyrut, 1991.
- İbn Haldûn, Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed, *Mukaddimetü İbn Haldûn*, Dâru Ya'rub, Dimeşk, 2004.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Darus-Sadr, Beyrut, trz.
- İsfâhanî, Hüseyin b. Muhammed er-Râğib, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, (*Müfredat Kur'ân Kavramları Sözlüğü*), trc. Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Yarın Yay. İstanbul, 2015.
- İslamoğlu, Mustafa, *Kur'ân'a Göre Esmâ-i Hüsnâ*, Düşün Yay. İstanbul, 2013.
- İslamoğlu, Mustafa, *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'ân Gerekçeli Meal-Tefsir*, Düşün Yay. İstanbul, 2014.
- İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş, Kevser Yay. Ankara, trz.
- Karadaş, Çağfer, "Kelâm İlminde İstîlâh ve Medeniyet Tasavvuru", I. İslâmi İlimlerde Terminoloji Sorunu Sempozyumu, İstanbul, 2006.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yay. Ankara, 2014.
- Kasapoğlu, Abdurrahman, "Kur'ân'ı Anlamada Semantik Yöntem", *Hikmet Yurdu*, (Yıl: 6, C: 6, Sayı: 11, Ocak – Haziran 2013/1), Malatya, 2013.
- Kırca, Celal, "Kur'ân ve Modern İlimler", *Diyanet Dergisi*, DİB Yay. Ankara, 1984.
- Kocabaş, Şakir, "İslâmi Epistemoloji Üzerine", *Divan, İlmi Araştırmalar*, İstanbul, 1996.
- Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân (Kur'ân'ın Gölgesinde)*, trc. M.Emin Saraç, İ. H. Şengüler, B. Karlığa, Hikmet Yay. İstanbul, 1986.
- Kurtubî, Muhammed bin Ahmed, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, M. Rıdvan Urkusî, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'ân*, Müessetü Risale, Beyrut, 2006.
- Matûrîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Mahmud, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim Te'vilâtu Ehlü's-Sünne*, Müessetu Risale, Beyrut, 2004.

- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Mahmud, *Kitabu't-Tevhîd Açıklamalı Tercüme*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yay. İstanbul, 2014.
- Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayınları, y.y. 1996.
- Mu'cemu'l -Vasit, Kahire Arap Dil Kurumu, Mektebetü'l-Şuruku Devliyye, Mısır, 2004.
- Öge, Sinan, *Allah'tan Âlem'e İlâhi Fiiller*, Araştırma Yay. Ankara, 2009.
- Özsoy, Ömer, Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'ân (Sistemik Kur'ân Fihristi)*, Fecr Yay. İstanbul, 2016.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'ân-ı Kerîm, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Düşün Yay. İstanbul, 2013.
- Öztürk, Mustafa, "Kur'ân Perspektifinden Yaratılış " (Kur'ân'da Yaratılışla İlgili Kavramların Semantiği ve Yoktan Yaratma Meselesi), ÇÜİF Dergisi, Adana, 2016.
- *Kur'ân ve Yaratılış*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi. Kur'ân Araştırmaları Merkezi Yay. İstanbul, 2016.
- Pak, Zekeriyya, "Âlemîn Kelimesinin Kur'ân'daki Anlamı Üzerine", KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Kahramanmaraş, 2009.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safovetü't-Tefasir (Tefsirlerin Özü)*, trc. S. Gümüş, N. Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.
- Semîn el-Halebî, Ahmet b. Yusuf Abduddaim, *Umdetü'l-Huffaz fi Tefsiri Eşrefi'l -Elfaz, Mu'cemu Lüğavi li Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. M. Basil, Daru'l- Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut, 1996.
- Soysaldı, Mehmet, "Kur'ân'ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi," Kur'ân ve Dil: Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu (17-18 Mayıs 2001) , Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Van, 2002.
- , *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, İzmir, 1997.
- , "Toshihiko İzutsu ve Semantik Anlayışı", Journal Of İslamic Research, İslami Araştırmalar, Ankara, 2005.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Kapı Yay. İstanbul, 2004.
- Şimşek, Mehmet Ali, *Arap Dilinde Çok Anlamlılık ve Karine İlişkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000.
- Taberî, Muhammed b. Cerir Ebû Ca'fer, *Câmiu'l- Beyân fi Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru- Hicr, Kahire, 2001.
- Taşköprülüzâde Ahmed, *Mevzû'âtü'l-Ulûm*, Sadeleştiren: Mürnin Çevik, İstanbul, 1975.
- Turhan, Kasım, "Kevn ve Fesâd" mad, DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2002.
- Topaloğlu, Bekir, "Halik" mad. DİA, TDV Yay. Ankara, 1997.
- , "Hudûs" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1998.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, TDK Yay. Ankara, 2005.
- Uludağ, Süleyman, "Kevn" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2002.
- Ulutürk, Veli, *Kur'ân'ı Kerîm'de Yaratma Kavramı*, İnsan Yay. İstanbul, 1995.
- Uzunoğlu, M. Vecih, "Arap Dilinde Kâne (كان) Fiili ve Kur'ân'da Kullanımı", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 2015.
- Ünver, Mustafa, "Kur'ân'da Yaratma Konulu bir Kavram" "Haleqa", İslâmi Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2002.
- Yılmaz, Hasan, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'ân'a Uygulanması*, Kurav Yay. İstanbul, 2007.
- Yücedoğru, Tevfik, "Ehl-i Sünnet Kelâmçılarındaki Tekvîn Tartışması", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, 1987.
- "Tekvîn" mad. DİA, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2011.
- Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Hüseynî, *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kâmûs*, thk, Mustafa Hicazî, Müessesetü Kuveyt, Kuveyt, 2001.

Zemahşeri, Ebu'l Kasım Mahmud Ömer, *el-Keşşaf 'an Ğavamidi Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavi'l fi Vucuhi't-Te'vil*, tahk. Adil Muhammed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvid, Mektebetü'l Ubeykan, Riyad, 1998,

Structured Abstract

In this article, the use of (كان) Kâne in terms of creation in the Qur'an and the concepts of كون (kevn) and تكوين (tekvîn) derived from Kâne are discussed and the semantic domain is examined. Kevn, the concept of tekvîn generally refers to existence and creation. Another purpose of this research is to contribute to the semantic studies of Quranic words and concepts. In this way, it is to contribute to the development of Islâmîc ideas and ideas through the study of concepts and interpretations. In this study, the texts in the fields of tafsir and kelam were used. In this study, semantic analysis of كان (Kâne), كون (kevn) and تكوين (tekvîn) words and conceptualization process are emphasized.

In the Holy Qur'an, the word "kevn" does not appear as a verb in the form of tef'il. Creation or the terms of creating from nothing takes place in the Qur'an only nine places. It refers to all kinds of creation of the title of tekvîn, which states that almighty God is the creator of all kinds of beings and phenomena. After Qur'an and with the development Islamic thoughts, the term word of tekvîn began to expand in terms of semantic meaning of existence and creation, tekvîn is also uncovering the disappeared and inventing nothing. Tekvîn, which is derived from the kevn, has evolved into an umbrella concept that encompasses word such as creation from nothing, inventing nothing, kill, resurrection.

After revelation (vahiy), the verses found in Qur'an corrected people's wrong thoughts and revealed that there is no creator than God. In the Qur'an, only God is creative and Qur'an explained that God accomplished that create from nothing with 'kûn' order.

The Qur'an is revealed on the Arabic language. The divine message has reached people through the language of the society in which prophets live. God has provided communication using the language of the community that is sent from revelation. Language is a phenomenon that survives like a living organism in society. Language is influenced by the culture of the society to which it belongs and words may change meaning in time. As the usage area of the words changes, their meanings change too. Words can undergo meaning expansion or contraction in cultural and mentality changes in historical process. Scientific revolutions, changes, in the cultural life of society have caused to words change to meaning.

There is not a word of tekvîn as a form in the Qur'an. But in many Qur'an verses is derived from kevn root (especially past, order) express that Almighty God created the

entities and phenomena from nothing. The words kevn and tekvin contributed to interpretation of the Qur'an and development of Islamic thoughts.

The Kalamists understood the word of Tekvin that the God created something from nothing and used in his works in this way. Tekvin also refers to creating from nothing.

Tekvin is derived from kevn, is expressed as subuti of God, which express all sorts of creation through expansion of meaning.

If this word is used about God, it means creation, invention and creation from nothing. The words of tekvin and tekevün, in the meaning of creation, have become distant from the sense of divinity and evolved into the meaning of being as a result of secularization of positive thoughts and science of today.

The words of Tekvin means create, generate. Also, the word of tevekkün means being, existence, realm, space, universe. Mekân is derived from the word kevin and means place of residence. The word universe derived from the word kevin too. The universe means the place where human beings exist and make life possible by means of the opportunities it possesses. The universe, the law, the kevn laws, kevnî verses are derived from the word kevnî.

The word of impossible derived from the kevn root used in Turkish means "no condition of existence and realization. It has been identified that this word is derived from kevn.